

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ioannis Calvini, Magni Qvondam Genevensivm Ministri,
Vita, Moribus, rebus gestis, studijs, ac denique morte
Historia**

Bolsec, Hieronymus

Coloniae, 1582

VD16 B 6510

urn:nbn:de:hbz:466:1-34782

1670

Th
5153

Th. 5753.

DE
IOANNIS CAL-
VINI, MAGNI QVON-
DAM GENEVENSIUM MI-
NISTRI, VITA, MORI-
bus, rebus gestis, studijs, ac
denique morte

HISTORIA:

AD REVERENDISSIMUM ARCHI-
episcopum & Comitem Lugdunensem, per Hie-
ronymum Bolsecum, Medicum Lugdu-
nensem descripta;

ET NVNC

Ex Gallico eius Parisijs impresso exemplari
Latinè reddita.

COLONIAE,
Apud hæred. Iacobi Soteris.
M. D. LXXXII.

2. PETRI 2.

Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos
verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autè
eos, qui post carnè in concupiscentiæ immunditijs am-
bulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi pla-
centes, sectas non metuunt introducere, blasphemâtes.

REVERENDIS-
SIMO IN CHRISTO
PATRI ET DOMINO, D.
PETRO DE ESPINACO, ARCHI-
episcopo ac Comiti Lugdunensi, Fran-
ciæ Primati, salutem & omnem fœ-
licitatem exoptat Hiero-
nymus Bolsec Me-
dicus.

RATORES, qui clari vnquam
fuerunt, eloquentiam, atque di-
cendi facultatem in suorum cli-
entum defensione, quam in reo-
rum accusatione exerere maluis-
se videntur. Et Ciceronis quidem,
quas in accusando consumpsit, non alie ad nos ex omni-
bus eius orationibus, actionibusve peruenerunt, quam
quibus Verrem, ciuem Romanum, qui inexplebili aua-
ritia, & intolerabili libidine Prouinciarn Siciliam ad-
ministrauerat, est persecutus. Et surdo maledicendum
etiam non esse, vulgo iactatum prouerbum est: quod
vel de absente, vel de vita functo æque potest intelligi.
Atque huc etiam pertinet, quod non minus vulgo dici-
tur, nimirum, vt post funera atque mortem laudes.
Quorum hoc postremum tamen bene expensum non
eam vim habet, quod omnes omnino homines post mor-

EPISTOLA

tem laudari debeant, sed quod eos, qui præclaras & laudabiles actiones in vita sunt sectari, ob eas tamen viuos celebrari minus conueniat, non modo adulatio- nis, cuius hoc speciem præ se ferret, euitanda causa: sed quod exitus finisque sit expectandus, qui finis opus co- ronare soleat. atque efficere, vt quæ bene quis seu ma- le auspiciatus fuerit, approbationem accipiant. Quæ commemorare volui, quod non defuturos certo sciam, qui his, quas dixi, rationibus permoti, hoc meum stu- dium repræhensuri sint, & vitio daturi, quod vitiosas Ioannis Caluini Geneuensis Ministri actiones plurimas, postquam esse desijt, detegere, & in apertum profer- re voluerim, multoque aliter, quam Theodorus Beza faciat, eius discipulus & successor, in ea præfatione, quam Magistri Commentario in Iosue præfixit, de eius vita atque moribus narrationem contexuerim. Ve- runtamen in promptu habeo, qua contra maledicos & iniquos hosce iudices me defendam ac tuear, Plato- nis sententiam, Qui vitiorum sordibus immersus, bo- nus nihilominus vir censeatur, & virtutibus ornatus, ac propterea in sublimem honoris gradum subleuatus sit, hunc maiori Rempub. clade afficere, ac plus in eam detrimenti inferre, quam alioquin alios in magno nu- mero ad nihil vtilis ac perniciosos ciues, quos impro- bos esse agnoscunt omnes, neque alio loco habent. Nam animo atque cogitatione reuoluens, incredibilem cala- mitatem, ac deplorandam miseriam Francia, & fini- timis Prouincijs illatam, in quibus vix aliquis credat, quantus numerus sit rudium, simpliciumque hominum, qui magna animi leuitate atque inconstantia a vere, san-

D E D I C A T.

*sanctaeque Ecclesiae se obedientia miseri subtraxerunt, prae-
 scorumque Patrum doctrinam deseruerunt, ut Cal-
 uini se sectae manciparent ac deuouerent, nugaci impu-
 dentis Theodori Bezae garrulitate atque mendacys de-
 cepti, transuersumque acti, qui eum omnes Dei Pro-
 phetas, Apostolos, & Domini nostri IESU Christi
 discipulos, atque horum successores, veros, sinceros at-
 que legitimos Ecclesiae Doctores vitae sanctimonia, at-
 que honestate, omnique virtutum genere superasse, nu-
 gaciter contendit, continere me diutius non potui, sed
 silentium abrumpere coactus sum, ut eodem zelo atque
 spiritu, qui me Anno millesimo, quingentesimo, quin-
 quagesimo secundo incitabat, ut praesens praesenti in
 eo, quem ipsi Geneuae coegerant, coetu atque Concilio
 palam resisterem, etiam nunc permotus & instigatus,
 manum calamo admouerem, & Bezae me obuium ob-
 iicerem, eiusque mendacia confutarem, quibus in ma-
 gnum diuinae gloriae praediciuum, & ad Ecclesiae, do-
 mus Dei, euidentem ruinam, qui malitiosissimus Sa-
 thanae minister fuit, eum syncerum ac praecellentem
 Dei seruum fuisse, asserere ac praedicare est ausus. De-
 um autem testem appello, non me inuidia, priuatoque
 aduersus quemquam illorum odio incitatum, ad scri-
 bendum accedere, & Caluini quam enormia vitia, &
 quam insignis vitae turpitudine fuerit contra Bezae ex-
 plicanda mihi sumpsisse, sed Diuini honoris, veritatis-
 que vindicanda zelo partim, partim commiseratione
 permotum, quam ex simplicium hominum, quos mi-
 sere deceperunt, ruina atque interitu capiebam. Iam
 hoc quoque eundem testor Deum, nihil me hoc tra-*

EPISTOLA

Etata complexum, quod contra meam conscientiam
 scriptum esse mihi conscius sim, sed quae scribo, omnia
 veritate niti, & vel ex tabulis ac testimonijs ea me ma-
 nu ipsius Caluini conscriptis desumpsisse, vel referenti-
 bus maxima auctoritatis viris cognouisse, vel meis o-
 culis conspexisse, manuque palpasse. Et meum quidem
 erat consilium facere, vt multis ante annis hoc opus-
 culum in manus hominum, lucemque veniret, nisi o-
 mnibus modis prohibitus, omnesque mihi viae praclusae
 fuissent. Antiquum enim Dei, ipsiusque veritatis ho-
 stem apparet omne suum studium in eo posuisse, cona-
 tus, potentiamque suam omnem in eo exeruisse, vt me
 a proposito retraheret, qui magna aduersum me ad-
 uersariorum cohorte concitata, quasi vim intulit, coe-
 gitque illud huc vsque suppressere. Caluiniana vero e-
 tiam secta dediti, ac mancipati, praeter eas, quas vita
 mea struxerunt, collocaruntque, insidias atque tendicu-
 las, continenter mihi bellum mouerant, mouentque e-
 tiamnum, quibus hoc dant operam, vt me in inuidiam
 atque odium omnium, quotquot sunt hominum, per-
 trahant, non solum per acres contra me conscriptas in-
 iectiuas, per varios aduersum me latratus morsusque,
 per multiplices imposturas, quarum sibi possessionem
 acquisiuerunt, artemque publice profitentur, verum e-
 tiam cum magno ipsorum probro, admodumque sordi-
 de, literis clam tecteque confictis, atque ad suos confae-
 deratos missis, quales mihi exhibitae, mecumque fre-
 quenter communicatae suere: Quod si Dei dextera pro-
 tectus confirmatusque non fuisset, qui singulari sua pro-
 uidentia, insignes pietate, fide, ac charitate viros ad
 meum

DEDICAT.

meum auxilium preparavit, fieri aliter non potuisse plane certus sum, quin calamitatibus hisce in me nimis abundanter ingruentibus, desperationis barathro totus inuoluerer atque absorberer. Inter omnes autem, qui afflicto mihi magno solatio, angustijs presso, atque necessitatibus constricto auxilio fuerunt, multum tuae Clementiae & liberalitati obligatum constrictumque teneri me sentio, agnosco, diserteque profiteor. Sed ne a proposito discedam, cum hunc de Caluini vita, moribus, ac morte libellum, a perquam multis Dominis amicisque meis rogatus & sollicitatus, ad Dei Opt. Max. honorem, ad parentem mendaciorum, eiusque ministros pudore confundendos, veros autem fideles confirmandos, quiue misere seducti sunt, si hac eos gratia dignetur Deus, in viam reducendos, hoc tempore in lucem emittere decreuissem, cui commendare ac dedicare rectius vel possem vel deberem, nullus mihi occurrit, quam tu Reuerendissime Domine, qui inter Francia nostra Pastores & generis nobilitate, & doctrinae laude excellis, ac Dei gloria, Ecclesiaeque restauranda zelo abundas, esq; mirabiliter incensus. Quapropter, Clementissime Domine, hoc a me oblatum leuidense munus consuetam benevolentiam suscipias, tuoque favore prosequaris, obnixero, ut fulium ac sustentatum eo fauoris tui presidio lucem aspicere, & in manus hominum venire, aduersarijque ac hostes Dei, veritatisque magis percelli, vehementiusque pudore confundi sic possint. Quorum nos audaciam, temerarios ausus, inquietas mentes atque studia per magni Dei infinitam potentiam, sapientiam, iustitiam, bonitatemque

EPISTOLA

que repressa breui euerfaque oculis nostris conspectu-
ros spem concipio. Caterum benevolentia me tua, Re-
uerendissime Domine, submissee ac sincere commen-
dans, Deum precor, longate vita sanum diutissime di-
gnetur, omnesque tibi fœlicitates, atque cor-
poris simul ac animi bona, commodaue
adaugeat atque multiplicat. Lug-

duni xxvi. Iunii, Anno

1577.

PRAE.

PRAEFATIO AD
LECTOREM.

Ratio, lector benouole, illustre excellensq; donum, homini est præter cætera animantia collatum, ad cuius normam cogitationes suas omnes, desideria, actionesque in hac corrupta rerum natura dirigat gubernatque. Quam qui ducem deserit, vt peregrinas opiniones sectetur, exemplò seductus, in infinitas stultitias, tanquam auias vias, ad omnis humanitatis expertes cogitationes, & studia quasi beluina abripitur. Quod, qui rerum naturas, hominumque actiones scrutari solent, homines sapientes, in ijs potissimum sic euenire rectè obseruarunt, qui, vt sectis se peculiaribus emanciparent, ac planè altringerent, rationis

P R A E F A T I O

tionis vsum, & quæ verè est, scientiam abiecerunt. Hi quippe in tantam cæcitatem prolabuntur, vt facultatum omnium propinquorum, amicorumque, atque adeò famæ & existimationis suæ iacturam minoris faciant, quàm suis vt sectis sectarumque magistris quicquam derogari, detrahive patiantur: hi insuper cæco & indiscreto zelo ad sectas, quibus sunt addicti, fouendas, magistrosque suos, quos non vt homines, sed tanquam Deos colunt, obseruantque, exaltandos, tam propenso studio feruntur, vt ad diriora designanda, quàm Antiochus vnquam Epiphanes, aut alius quis magis etiam impius perpetrarit, perduci se, pertrahi que sinant; velut dum arces atque oppida inuadere, templa & monasteria spoliare, demoliri, incendere, aurea,

AD LECTOREM.

rea, argenteaque vasa, & dicata diuino cultui ornamenta diripere, virtutibus atque doctrina præcellentes viros è medio tollere, nulla religione absterrentur. Quæ meres mouit, vt hunc tractatum edere voluerim, ex cuius lectione instrui omnes possent, quantum, qui ad Caluini se doctrinam contulerunt, eumque sunt, ac si verus Dei minister & Propheta aliquis esset, amplexi. à recta veritatis semita abducti sint atque deflexerint. Quamuis autem certum hoc habeam, ex huius sectæ schola exsurrecturum statim aliquem, qui responsurus ad instar illius Passauantij aut Matagonis de Matagonibus sannis me excipiat; ego tamen scommata eorum, risus, sannas, imposturas nihili facio, prorsusque contemno: &, si vitam ac facultatem largiatur Deus,

Deus,

PRAEFATIO.

Deus, futurum spero, ne respon-
sum, & quod aiunt, replicam de-
siderent. Interea hoc exiguo labo-
re meo, lector beneuole, quod tuo
commodo facias, vtere. Deum O-
ptimum Maximum rogo, vt
suo tibi auxilio adesse, ac
sancto te spiritu il-
lustrare dig-
netur.

AVTHO.

AUTHORIS AD
Lectorem.

Iamdudum latui, & filii satis: exeo tan-
dem:

Et loquor intrepidus, Bezae commenta
reuincens

Falsa, quibus sanctum Christi deturbat o-
uile.

Nitere doctrinae Patrum veterum opti-
me lector.

Pelle novos impostores, qui toxica melle
Fucato obducunt. Cur vincit opinio ve-
tum?

IOAN-

IOANNIS CAL-
VINI, MAGNI QVON-
DAM GENEVENSIUM MI-
nistri, vita, mores, res ge-
stæ, doctrina, ac deni-
que mors:

DESCRIPTA

*Per Hieronymum Hermes Bolsec,
Medicum Lugdunensem.*

CAPVT I.

INTER omnes illas misérias, quas post primi parentis nostri lapsum, mendacij pater, auctorq; peccati in orbem inuexit, hæresis nullo non æuo maximas semper turbas dedit, grauissimasq; seditiones atque discordias concitauit. Quod scædum & horribile, perniciosissimumq; monstrum, quia ex superbo fastu, atq; ignorantia prognatum est, idcirco hæreticus vtriusque vitij, tanquam à proximis propinquis ad se deriuati, quasi hæres succedit. Quotquot enim fuerunt vnquam, & etiamnum sunt hæretici maiorem sibi fastu superbiaq; turgidi, cum probitatis tum virtutis laudẽ, quàm qua præditi reuera sint, semper vendicât; vsq; eò, vt & cæteros
omnes

omnes à secta abhorrentes non solū contem-
ptu & vituperio, verū capitali etiam odio di-
gnos existiment, atq; infectētur: tanta verò etiā
ignorantiæ cæcitate sunt offusi, vt suę tantum-
modò opinioni, quam animo semel suoq; ce-
rebro impresserunt, mordicus adhærescentes,
diuelli ab ea non possint, neq; vllis rationibus
ad veræ scientiæ veritatisq; lucem intuendam
reduci. Et nullo quidem non tempore, occasi-
one, aut oportunitate mendacij hic parens, pa-
cisque & tranquillitatis publicæ hostis obnixè
contendit semper, animorū inter homines v-
nionem turbatā diuellere, puramq; & synceram
ipsius veri cognitionem tenebris inuolutā oc-
cultare. Nec tamē hic ego diuersas Philosopho-
rum, & eorum, qui res naturales perscrutari vo-
luerūt, sectas, neq; variæ idololatriæ genera in-
ter Gentes ipso auctore introducta commemo-
rabo; sed eas tantū, quæ inter Christianæ reli-
gionis cultores ex ipso ortę ac propagatę sunt,
sectas attingā. In Iudeorum populo, Egesippus
vetus admodū & religione Christiana egregiè
imbutus auctor, scriptū reliquit, septem inter
se diuersas sectas extitisse, Essenorū videlicet,
Galilæorum, Hemerobaptistarum, Mesbuthe-
norum, Samaritanorum, Sadduceorū & Phari-
sæorum, qui omnes, vt opinione, ita etiā odio
inter se dissiderēt. Postquam verò lex Euange-
lica recepta fuit, eiusdem Sathanę instinctu, ma-
ior ictiam frequentia hęretici passim prodiere,

EXOR.

exortique sunt; ex quorum numero idem E-
 gesippus fuisse testatur Episcopum quendam,
 Theobutum nomine, qui primus Christianos
 committere, & Ecclesiæ quietem falsis propo-
 sitis thesibus, vanisque opinionibus introdu-
 ctis turbare aggressus est. Secuti deinde sunt,
 qui contra *ὁμοίαν*, DEI VERBI, & eandē,
 quam cum patre habet æternitatem, hæresim
 inuexerunt; quorum alij clarè & apertè, alij ob-
 scurè atque tectè diuinam in Christo naturam
 pernegârunt. Horū Duces & Antesignani fuê-
 re Cerinthus, Artemus, Paulus Samosatenus,
 & post illos Arrius. Deinde quidā Carpocrates,
 eiusque Gregales, qui inter Christianos omnia
 inter omnes communia esse oportere, atq; ad-
 eò etiam vxores, tradiderunt; sed ijdem quo-
 que carnalium desideriorum, voluptatumque
 effrenem licentiam, confusionemq; inuexerūt,
 quam etiam sectam per Anabaptistas nostro
 hoc tempore Sathanas resuscitauit. Tertiò E-
 bion, eiusque socij Mosaicarum etiam cæremo-
 niarum in Euangelica lege necessariam obser-
 uationem esse docuerunt, quod dogma mag-
 norum in Ecclesia motuū causa extitit. Quarta
 fuit Basilidis, Marcionis, Manetis secta, qui de
 causâ peccati ratiocinantes, duo esse principia
 contraria inter se, eademque coæterna conclu-
 serunt, bonum & malum, lucem atq; tenebras:
 tum Stoicam quandam necessitatem in omni-
 bus humanis actionibus bonis malisue consti-
 tuerunt.

tuerunt. Quintus ex ordine Pelagius cum sua hæresi prodijt, qui bonis operibus meritisque sine Dei gratia salutem vitamque æternam hominem acquirere, sibi que procurare posse contendit. Ibi tum deinde magicis artibus imbuti præstigiatores quàm plures, & Sathanæ mancipia sese vnà ingesserunt, qui idiotas & minus perspicaces, præstigijs & imposturis suis magna frequentia seductos à Christi fide auerterunt. Quos ingens deinde aliorum phanaticorum ceterua secuta est, qui varias, quales sunt de spiritus sancti processione, de sanctorum inuocatione, de nostra pro defunctorum animabus intercessione, atque suffragijs, de que similibus alijs controuersijs, quæstiones erroneasque opiniones disseminarunt.

CAPVT II.

CÆterùm nostro hoc æuo eundem illum Dei aduersarium, & pacis atque Christianæ concordie hostem apparet præcipuas potissimasque ex ijs, quas recensuimus, hæresibus, falsisque dogmatibus, quæ iam olim confutata fuere ac damnata, quasi in vnã massã conflatas in Geneuense oppidũ, rursus inuexisse, idque Ioannis Caluini Nouodunensis opera atque studio, hominis, si quisquam vnquam alius fuit, superbi, arrogantis, ambitiosi, crudelis, vindictæ cupidi, & denique valdè imperiti; sicut veris me vi-

B

uisque

uisque rationibus deinceps demonstraturum spero; quamuis deesse non ignorem, qui aliter opinentur atque sentiant; ij nimirum, qui Theodori Bezae, Caluini in eadem ciuitate ad falsam eius doctrinam propagandam successoris, mendaci ac fucata, friuolaque garrulitate circumuenti atque decepti doctrinam eius minus diligenter expendunt. Subdolus enim atque impudens hic, loquacissimusque; nugator in ea sua praefatione, quam Caluini commentario in Iosue praemisit, vitam, mores, res gestas, mortem denique huius sui antecessoris describens, eum, quem magistrum, amicum, parentemque suum nominat, super omnes omnino homines in omni sanctitatis atque scientiae laude extollit, euehitque; & in narrationis suae progressu affirmare hoc videtur, valde Deum Caluino suo obnoxium esse atque obligatum, tanquam honoris, gloriaeque; diuinae hoc tempore singulari vindici, & religionis Christianae vnico assertori, quo si fuisset destitutus, in summum Deus amittendae suae gloriae, & religio, ne funditus deleteretur, venisset discrimen. Haec postquam ego commenta & execrandas blasphemias late cernerem per Franciam, vicinasque Prouincias spargi, & credi passim, fidemque atque auctoritatem iam obtinuisse, non sine maximo diuini honoris prauiudicio, Dei que filij Domini nostri IESU Christi summa iniuria, contemptuque, plurimorum quoque idiotarum, quiue minus
cauti

cauti essent, miserrimo exitio, ut qui fallacibus huiusmodi & subdolis imposturis circumuenti, captiq;, sanctæ Ecclesiæ matris gregem cateruatim desererent, & ad sectam, atque erroneam Caluini doctrinam se adiungerent, hunc libellum in lucem edidi, ut clarum facerem, quis & qualis iste Calvinus fuerit, quantumq; aberrarint, falsiq; sint, qui ob eam, quam de eius virtute, morum sanctitate, doctrinæq; præstantia opinionem conceperant, leuitate quadam, inconsideratoque & impudenti zelo eius sectam & doctrinam sic sunt amplexi, ut se ei quasi deuouerent & astringerent. Ergo reiecta in aliud opus, quod propediem post hoc sequetur, vita ipsius Bezæ, & quemadmodum lasciuus poeta, per omnis generis vitia & turpes voluptates volutatus, repente Doctor factus, ad diuinam scripturâ, & quæ inter cæteras difficilima est, & maximi momenti, D. Pauli ad Romanos Epistolam interpretandam accesserit, his, inquam, in aliud opus dilatis, nunc honorificos illi titulos, quibus suum Beza parentem, magistrum, amicum affecit, falsoque exornauit, detrudere, ac simul omnia his, quæ à Beza affinguntur, contraria in ipso hæsisse demonstrare conabor: Deum testatus, omnesque cœlestis regni ciues, & quotquot sani iudicij sunt homines, nihil me neque ira, neque inuidia, maleuolentiæue concitatum, transuersumq; actum, vel præter veritatem, vel con-

tra conscientiam dicturum scripturumue; existimare autem, secus si faciam, & diutius hoc opusculum supprimam, diuini beneficii immemorem, etiam conscientiae reluctaturum fuisse. Antehac enim diu est, quod emendationis reformationisque alicuius spes me, ne facerem, retraxerit; qua frustrari me, & in deterius res magis ac magis indies prolabi, & veritatem mendacio obnubilari cum animaduertentem, diuturno desiderio meo satisfacere tandem conscientia urgente sum coactus.

CAPVT III.

Tnsignis ille Philosophus Plato, qui excellentibus à Deo Opt. Maximo ingenij dotibus exornatus fuit, Reipub. constituit, cui timorem atque verecundiam praefecit & praclare quidem; nisi enim ad custodiam ciuitatis hi custodes inuigilent, modestiam tueri admodum est difficile. Nam simulatque illi vel indormiscunt, vel se plane subducunt, omnia pessum eunt, & vnusquisque à recta semita aberrans, rationis terminos egreditur; ita quidem, vt cum barbarissimis & omnium immanissimis, immò cum ipsis daemonebus, si mendacia pallianda, veritas obscuranda, seu supprimenda sit, certare atque contendere possint. At verò Theodorum Bezam pudorem atque verecundiam procul à se omnem exterminasse, cum ex alijs eius scriptis reluceat, tum
in

in ea præfatione, quam diximus, clarissimè ip-
sus declaravit, in qua ex diametro cum veritate
pugnantia, persuadere tamen contendit, magi-
strumque suum, parentem atque amicum, qua-
si in cœlum laudibus efferre conatur, non ali-
ter ac si omnes retrò homines in omni virtutū
atque doctrinarum genere post se longè reli-
querit. Inter cæteras verò dotes, quas ipsi affin-
git, admirabilem illi mansuetudinem & benigni-
tatem attribuit, & ad ignoscendum, à quibus
læsus esset, supra modum facilem fuisse prædi-
cat: quamvis animo valdè iracundo, & maligno
fuerit; & ita quidem obstinatè maligno, vt
quas semel contra quem iras concepisset, nun-
quam deponeret. Testimonio esse potest de
Michaele Villanouano Medico, cui Serueto
cognomen etiam fuit, historia, homone arro-
gantissimo & insolentissimo; quod, qui eo vfi
in Charlieu sunt, vbi sub annum circiter 1540.
apud Riuiroire est commoratus, testari possunt.
Inde ex Charlieu ob ea, quæ illic stolidè & inso-
lenter designauerat, migrare coactus in Del-
phinatum concessit. Ex quo loco ad Calui-
num Geneuæ commorantem, (fuit hoc anno
1546.) literas scripsit, & vnà librum manu de-
scriptum, cum triginta epistolis suis misit, in
quibus Calvinum de erroribus, quos ex eius
de doctrina Christiana institutionum, alijsque
libris collegerat, cū non leui eius & quod pro-
fitebatur dogmatis nota admonebat. Quā eius

repræhensionem iniquissimè ferens immortalæ aduersus Seruetum odium concepit, & necem ei machinatus est. Nam hoc eum animo fuisse literæ fidem faciunt, quas Idibus Februarij eodem ipso anno ad Petrum Viretum, Lausannæ tum commorantem, manu sua scriptas dedit, quarum hæc fuit inscriptio: *Eximio Domini nostri Iesu Christi seruo Petro Vireto, Lausannensis Ecclesiæ Pastori, Symmista charissimo.* Inter cætera autem, quæ in illa epistola de Serueto sunt, hæc scribit etiam: *Seruetus cupit huc venire, sed a me accersitus. Ego autem nunquam committam, vt fidem meam eatenus obstrictam habeat. Iam enim constitutum habeo, si veniat, nunquam pati, vt saluus exeat.* Hæcine, rogo vos, verba sunt hominis vsque adeò mansueti, vsque adeò benigni, vsque adeò ad condonandas iniurias facilis? Dei planè voluntate accidit, quòd hæc epistola ad meas manus delata sit, quam ego multis admodum honoratis viris sæpè ostendi, & etiamnum, vbi eadem sit, noui. Cæterùm, parum foret verbis eum à Christiana pietate alieni vsu fuisse, si non etiam effectum ea suum fortita essent. Nam omnes postea modos peruestigauit, quibus homini nocere, necemque procurare posset, & scripsit idcirco ad R. Dominum Cardinalem Turnonium, eo ipso tempore Regis per Galliam vices gerentè, Seruetum de hæresi accusans. Vnde Cardinalis in risum vehementer solutus; Hæreticus, aiebat, hic hæ-

reti-

reticum accusat. Has quoque literas & mihi, & pluribus alijs Illustrissimi Cardinalis Secretarius, Dominus de Gaure ostendit. Sed eodem quoque tempore à Caluino instigatus Guilielmus Trie, de eadem re Lugdunum atque Vienne literas misit: factumque hinc est, vt in carcerem Seruetus abriperetur, ex quo tamen ipse postea elapsus est.

CAPVT IIII.

Lapsus igitur Viennæ ex custodia Seruetus, indeq; fuga se proripiens Anno 1553. in Italiam, idque Geneva iter habuit. Erat autem dies Dominicus is, quo Geneuam ingressus est, neque cogitabat illic subsistere, sed metu Caluini progredi, nisi securitatem sibi eo die per statuta & priuilegia ciuitatis fuisset pollicitus; Sed hæc quidem priuilegia Caluinus nihil moratus, simulac certior de aduentu in urbem Serueti factus est, Nicolaum ministrum suum accusatorem submitit, qui ipsum in ius vocaret, & postridiè Antonium fratrem suum, qui pro ministro cautionem interponeret, subornauit; atq; adeò tanto feruore tamque ardenti studio ipse, eiusque socij neci eius procurandæ institerunt, vt viuus læto igne exustus tum fuerit, cum huius adeò mansueti, adeò ad condonandas offensas facilis parentis, magistri, & amici Theodori Bezæ permagno desiderio & voluptate. Non sum

nescius hic, me idem responsum relaturum, quod Calvinus ipse ad se purgandum attulit in eo libello, quæ contra errores Serueti post eius necem conscripsit. Nam cum animaduerneret, multos hac cæde, quæ Geneuæ facta esset, offensos, eo, quod non ita pridem librum in lucem emisisset, in quo, Hæreticos esse è medio tollendos, pernegauerat, vt inuidiam declinaret, librum, quem dixi, contra Serueti errores conscripsit, Scabinos, Magistratum, atque Iudices Geneuenses, seq; ipsum seueræ huius animaduersionis authores esse, pernegans. Neque enim Geneuenses, sed Ecclesias Tigurinam, Bernensem & Basiliensem capitalem contra Seruetum sententiam scripsisse, Geneuensesque, sic ipse affirmat, executores latè ab illis Ecclesijs sententiæ tantummodò extitisse; quod valdè friuolum & manifestè falsum esse, ex eo ipso libro depræhendas licet, in quo inter cætera mortis supplicium per Tigurinas Ecclesias ipsi Serueto decretum esse asseruit. *Nam vt cuius, inquit, constare possit, me verum dicere, literas hic Procerum Tigurensum proferam, quæ, vt breues simus, testimonio esse queant, & cæterarum omnium, quæ eiusdem argumenti sunt, loco.* Sic Calvinus. At, qui librum hunc de Serueti morte & erroribus euoluit, & diligenter, quas producit, Tigurensum contra Seruetum literas examinat, nihil in eis reperiet grauius, neque quod de eius nece dictum videri posset, quàm

quàm hoc tantummodò, quod sequitur; *Vestrum sit videre, quomodo temeritatem Hominis huius coerceatis.* An hic vlla mortis sententia? Non hæc ideo scribo, quòd cædem turpissimi monstru-
 fissimiq; hæretici, qualis Seruetus fuit, impro-
 bem. Is enim omnium, quotquot viuunt, pes-
 simus fuit & indignus planè, qui in hominum
 societate versaretur, estque hoc mihi in votis
 quàm maximè; vt quotquot sunt eius, exter-
 minatos, Ecclesiamque viperis pestibusque hu-
 iusmodi purgatam videre possimus. Sed hu-
 iusce rei causâ hoc vrgendum putavi, vt Satha-
 næ astum ob oculos ponerem, qui, vt simpli-
 ces, rudes, & nimium credulos decipere posset,
 elegantem nobis prestigiatorum fuscitauit, què
 sic instruxit, vt hominem improbissimū aliàs,
 immanissimumque & vindictæ cupidissimum
 speciosis titulis, tanquàm summè benignum,
 clementem, & in condonandis iniurijs facilem
 extolleret, ornaret, fingeret. Sed maliciosi ipsi-
 us ingenij ex eadem ad Viretum epistola mani-
 festum etiam extat indicatiū aliud, his verbis ex-
 pressum. *Vnum præterieram, Petrum Ameum Char-
 tularium teneri mea causa in carcere iam vltra quin-
 decim dies. Nunc crudelitatis accusor a quibusdã, quod
 vltionem tam obstinato animo prosequar. Rogatus sum
 vt me velim deprecatores interponere. Negavi, me id
 facturum, donec mihi constet, quibus me calumnijs gra-
 uauerit. Hæccine hominis mansueti, clementis,
 benigni, iniuriarum immemoris ac facilis ad*

ignoscendum, qualem facer ille Propheta Beza descripsit, verba sunt & sententiæ?

CAPVT V.

ED nimium his immorati sumus, vltcrius porrô progrediendum est in vita actionibusque Caluini contemplandis, quem probitatis morûque & doctrinæ laudibus Beza tantopere exultit. Eius itaque mores primùm actionesque spectemus, deinde quæ doctrina fuerit, videbimus. Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est; neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum, quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt, Notariusque legalis in publicas tabulas retulit, quarum exemplum cuidam Bartelier, Dominij Senatusque Geneuensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt in vitam atque mores Caluini inquireret, & qualis adolescens fuisset, exploraret, præcipuè misso, est impertitus. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & in ipsiusmet manibus inspexi, & idcirco, vt rem verissimam, commemorare possum. In quo quidem testimonio etiam hoc erat adiectum, Caluinum, cum curatum illic beneficium, & aliud Sacelli cuius-

cuiusdam sacerdotium obtineret, Sodomitici sceleris conuictum in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima est pœna, concremaretur; Cæterum Episcopi vr̄bis commiseratione pœnam mode atam, vt cauterio candens eius humero liliū inureretur. Quo probro confusus, neque talem ignominiam ferens, vtrunque Ecclesiasticum beneficium in pastorem Nouiodunensem transtulit, & ab eo certa pecuniæ summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortunæ, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Illic tum Ferraria iter faciens, à Ferrariensi Duce elemosyna donatus est. Cæterum silentio præterire nolo Nouioduno discedentem, cognomine immutato, Calvinum se pro Cauuino vocitasse, siue imprudentem, siue consulto & de industria, suis quia hoc nomen moribus conueniret, quibus malignum illum & vindictæ cupidissimum Calvinum expressit, cui Iuuenalis, cum in eum xiiij. Satyram scriberet, hunc versum tribuit. *At vindicta bonum, quo non felicius vllum.* Sed fuit etiam, cum se Carolum de Heppe aut Happe oppidò appellaret, & in omnibus literis subscriberet.

CAPVT

NON est verò nobis in hoc amœno itinere subsistendum, ad eius in Geneuensem urbem ingressum, qui in annum circiter 1537. incidit, progrediamur, subtiles eius machinationes & studia spectaturi. Hic in seditiosorum & ad res nouas procliuum Ministrorum, quorum ipse similis erat, ordinem cooptatus, statim post, cæteris in eadem vrbe Ministris collegis suis Guilielmo, Farello & alteri cuidam Courault diem Dominicum in Veneris, & illius in hunc ferias transferendas esse, cœnamque pane fermentato, non autem, sicut hæctenus vbique consueuisset, azymo administrandam, quod magnum id ad Papatus exitium momentum allaturum esset, exposuit, persuasitque; ita vt ei vterque eius socius eodẽ, quo ipse, spiritu agitatus statim assenserit, iunctique simul libellum supplicem, quo vtrunque postularetur, Senatui porrexerint: Senatus autem, antequam quicquam decerneretur, id ad Bernenses vicinos, suosque socios & fœderatos referendum censuerunt. Missi nunciij sunt, & responsum fuit, nihil faciliè innouandum videri, neque antiquas consuetudines temere infringendas, quod ad nihil aliud, quam ad non necessarias offensiones sine fructu aliquo excitandas valeat; nihilominus duros se operam, propediem vt Synodus Lausannæ ad vtrunque hunc articulum discu-

discu-

discutiendum coeat; vbi quicquid cōcludatur decernaturque, hoc obseruandum esse. Hoc responso accepto tres illi Ministri Farellus, Caluinus & Courault à Senatu vacati fuere, vbi lectis Bernensium literis amicè rogati sunt, Bernensium Dominorum consilio acquiescere, nihilque nouare vellent. Calvinus improbari sententiā suam non ferens, & omnes idcirco vias rationesque, quemadmodum voti compos fieri posset, perscrutatus, cum vtroque suo collega deliberat, qui tandem, turbarum inter ciues & discordiarum semina spargenda, plebemque, satis alioqui ad seditiones pronam, aduersus Syndicos, gubernatores, & minoris Concilij Proceres commouendam, statuunt; certa spe freti, in eiusmodi vrbs atque ciuium discordia, dum nemo contra se obijceret, hoc, quod constituisent, consequi se atque exequi posse.

CAPVT VII.

INterea accidit, vt mense Februario Anno 1537. quidam Legier Beschaut, & alij dissoluti & lasciuī aliquot adolescentes, ciuium filij, quod per urbem, die quodam ex pileis flosculorum loco porrum gestantes vagabundi discurrissent, ad carcerem traherentur. Hos Farellus in carcere inuisens duris admodum verbis obiurgat, multisque iniurijs onerat; erat enim homo supra modum iracūndus immoderatiq̃ue & intemperantis ingenij, cu-

ius rei, qui illo aliquâdo vfi sunt, testes esse possunt. Proceres verocum maturius secum, quod à captiuis adolescentibus designatum erat, ex iuuenili leuitate commissum esse expenderent, verbis serio admonitos atque obiurgatos relaxarunt. Hanc ministri occasionem vociferandi, & pro concione in magistratum inuehendi cupidè arripuerunt. Inter ceteros Courault gladiatorie se in suggestu iactans, infinita in eos conuitia atque probra conijciebat. Decimo die Martij, qui erat Dominicus, quo etiam frequēs Senatus conuocatus erat, Riuis Calvinus pro concione in hæc verba prorupit: Senatus seu Concilium, quod habendum esset, Diaboli conuicium esse, pluraque alia probra foedaque conuitia in ipsos Proceres Dominosque euomit, seditioni ac tumultui sic viam sternens. Hæc ego quasi ad verbum ex libro Rubro, qui in Curia ciuitatis asseruatur, exscripta recito, exemplumque eius, si quis cupiat inspicere, etiam nū, vbi sit, scio. Duodecimo Martij allatæ sunt à Bernensibus Dominis literæ ad Geneuenses, quibus nunciabatur Synodum, de qua antea perscripserant, ad vltimum eiusdem mensis diem Lausannæ indictam. Quæ literæ Farello & Caluino, eam ob causam in curiam à Senatu vocatis, lectæ sunt, ijsque vt ad eam irent mandatum fuit; quos etiam, ne sic amplius in concionibus publicè magistratum proscinderent ac probris operarent, amicè obtestati sunt: sed si quos

quos vitijs obnoxios, quorum vita esset improba, nosset, eos, postquam quod ipsorum muneris esset, fraterne secundum Evangelicam doctrinam increpassent, sicque illi corrigi nollent, ad magistratum deferrent; qui officio suo non defuturus, sed pœnis à lege præscriptis delinquentes atq; noxios coerciturus esset. Quæ illorum exhortationes atque preces non tantum apud Farellum, Calvinum & Courault, ministros habuerunt ponderis, ut debacchari & aduersus Dominos suos vociferari, eosque maledictis proscindere desisterent. Tandem itaque minas addiderunt, grauesque ijs, ni desisterent, pœnas interminati sunt: sed hoc quoque frustra fuit, & ne quidem edictis illis, minisque terreri aut à maledicendo abduci potuerunt. Omnium vero maximè Courault insolentibus admodum mordacibusque in eos verbis inuectus, ebriosos porcos appellabat immò verò maioribus iniurijs proscindebat.

CAPVT VIII.

Eiusdem mensis vicesimo sexto die electus ex senatu, qui ad Synodū Lausannensem Legatus Geneuensium nomine proficisceretur, Ioannes Philippinus, addita, pro se duobusq; ministris, Farellō & Caluino, qui, ut dictum est, ad Synodum etiam abire iussi fuerant, pecunia. Qui, tametsi Lausannam quidem venerint, superbia tamen
fastu-

faustuque turgidi, nunquam aliorum ministro-
rum congregationi interesse voluere; ita qui-
dem, vt ociosè intra extraque oppidum ober-
rantes, ne semel quidem in eorum cœtu com-
paruerint. Indicent iam hic æqui, & sani rerum
æstimatores, quo huiusmodi homines spiritu
agitati fuerint. Dominico die, septimo scilicet
Aprilis, Courault pro concione multo etiam
petulantius in ipsos Dominos vociferando de-
bacchatus, & in hæc verba prorumpens, Syndi-
ci, inquebat, nostri cereos pedes habent; & pau-
lò pòst, nihil aliud existimare Syndicos sibi que
de regno Dei persuasum habere, quàm ranarũ
regnum esse. Eiusdem mensis decimo nono die
à Bernensib. literæ allatæ fuerunt, quibus roga-
bant Geneuenses, dare operam vellent, ne ab
Ecclesiarum suarum ritibus discederent; sed
cæremonias & statuta, in superiori Lausana in
Synodo ordinata, sequerentur. Farellus & Cal-
uinus vocati ad Senatum, aderant, cùm hæc lite-
ræ legerentur, quos deinde rogare non destite-
runt, ne quid nouare, sed iisdem plane, quibus
Bernenses Ecclesiæ, ritibus vti vellent, quippe
quos Geneuensis Respub. obseruaturam se es-
set pollicita. Ac quoniam non dissimulabant,
indicijsque è suggestu quibusdam, dum verba
ad populum facerent, non se parituros satis in-
nuebant, additæ aliæ preces sunt, rogatique, tã-
tum biduo pòst, xxj. Aprilis die, in solenni Pas-
chæ festo (Anni gratiæ xxxviiij. initiũ hoc erat)

à no-

à nouandis rebus abstinere. Quod si facerent, duros se operam polliciti sunt vt in ea Synodo, quæ Tiguri ante Pentecosten celebranda esset, eorum ratio, eiusque, quod ipsi postulassent, haberetur.

CAPVT IX.

EO, quem dixi, xix. Aprilis die ad Præfectos de Gez & Ternier hæc relata res est, & cum eis de ea communicatum, qui, in cæremonijs & cœnæ administratione vna eademque per omnia ratio vt obseruaretur, neue aliqua mutatio fieret, duros se operam sunt polliciti. Et quidem quòd eo mane Courault postamicas, & singulari ex affectu profectas obtestationes, quibus sæpe tum ipse, tum eius quoque socij sollicitati fuerant, spretis etiam seueris illis, ne in magistratum inueherentur, neue opprobrijs hunc & iniurijs incesserent amplius, edictis, maiori quàm vnquam insolentia in eos declamauerat, concionandi officio, atque munere ei tum interdixerunt. Et eodem die is, quæ vocât Galli le grand Saultier Farellum & Caluinum in suis quemq; ædibus etiã conuenit, ex Senatus sententia mandatoque, vt ne alio, quàm Ecclesiæ Bernenses consueuissent, modo cœnam exhiberent, & ne quicquam innouare vellent, rogaturus. Cui disertè rotundisque verbis parituros se, & quæ Bernenses ordinassent, obseruatuos pernegarunt;

C

runt;

runt; idque illorum responsum ipse ad Senat-
 tum retulit. At Courault contrà quàm ei pri-
 diè mandatum fuerat, in Paschæ Vigilijs, xx. A-
 prilis die, ad S Geruasium suggestu conscenso,
 maiores in magistratum, quam vnquam iniuri-
 as & contumelias effudit. Ob quam contuma-
 cem rebellionem in carcerem abductus est.
 Quod simulac Farellio & Caluino fuisset re-
 nunciatum, ad Senatores in curiam ingressi,
 inter alia nimis quam arroganter & perau-
 dacter prolata verba, quæ Christianam mo-
 destiam minime decebant, Farellus pleno
 stomacho in hos sermones prorupit; Factum
 ab i-lis nequiter atque improbè, sicut essent
 etiam nefarij, improbi, & iniqui, quorum
 consilio, atque opera in vincula coniectus
 Courault esset, quiue hoc factum approba-
 rent. Quastentas iniurias & contumelias, li-
 cet in ipsius Concilij confessu in præsentem
 Dominos protulissent, rogati nihilominus
 iterum sunt humanissimè, Bernensibus vt
 Dominis morem gererent: Sed iterum illi ex-
 pressè negarunt & domum quisque suam re-
 uersi sunt. Nihilominus proceres metu valdè
 consternati, ne, si aliter, quàm consueuissent
 & Bernenses fœderati atque socij eorum vel-
 lent probassentque, cœna administraretur, cõ-
 fusionis turbationisque inter ciues fomen-
 tum hoc atque causa esset, etiam tertio mag-
 num Saultier ad Farellum & Calvinum mi-
 serunt

ferunt, vt hoc ab eis contenderet; Sed constanter rotundèque etiam tertio recusarunt. Cæterum Dominis neque hoc satis fuit, sed cum omnes sibi vias ineundas censuissent, quibus à ciuitate, cui præerant, tumultum auerterent, & ad Bernensium se voluntatem, quoad sacrorum in suis quoque Ecclesijs ritum conformantes, in eorum amicitia persistere possent; hoc etiam quartum consilium ceperunt, vt Dominum Ludouicum Diesbachium, apud Bernenses nobilitate generis clarum, admodumque honoratum & magnæ auctoritatis virum, qui tum fortè sub meridiem Geueuam ingressus erat, adirent. Quem, postquam ei Bernensium literas de iisdem retinendis ritibus exhibuissent, & simul proteruam obstinatamque ministrorum suorum, Farelli & Caluini, rebellionem, à nullis, hoc precibus impetrari posset, exposuissent, rogarunt, dignaretur ipse quoque ad hanc in cæremonijs concordiam eos exhortari, & ne quam tumultuandi ciuibus vicinisque subsannandi occasionem dare vellent, commonefacere. Quid ministri autem Farellus Calvinusque, tantine viri auctoritati cesserunt? minimè hoc quidem; sed neque Domini de Diesbach ratione vlla habita, certè non maiori, quam qui hoc antea sollicitarant, in obstinatione sua perstiterunt, nihil se facturos plane professi. Atque eccum tibi præclarum & illustre eius, quam Beza inter sanctum diuinumque

Paulum, & suum parentem, magistrum, amicum Calvinum iustituit, comparisonis exemplum, argumentumque. Et illius quidem hæc vox est; quis conturbatur inter vos, & ego non vrer? Hic autem vniuersam videt Ciuitatem commoueri propter eam, quam introducere nitebatur consuetorum rituum mutationem; quæ inde inter Bernenses & Geneuenses provenire inimicitia possent, huius oculis proponuntur, neque quicquam mouetur sic tamen; sed manet totus inexorabilis, obstinatusque perfistit. Quid est, si non Diabolica hæc est & infernalis obstinatio? Vestrum, quicumque estis viri boni, & cordati, iudicium appello.

CAPVT X.

HAnc duorum ministrorum tantam animi duritiem & obstinatum contumaciam postquam Syndici atque magistratus perspexissent, sui esse muneris crediderunt, ne qua mutatio in cœnæ, quæ postridie administranda erat, cæremonijs fieret, providere, & quæ hinc exoriri posset, offensionem obuiam ire, ideoque concionandi provinciam per urbem, & quantum Geneuensium se extenderet iurisdictio, illis ademptam, cuidam Henrico Mario, ut is postridie, ipso Paschæ festo, & concionaretur, & cœnam distribueret, mandarunt. De quo Farellus & Calvinus certiores redditi, Marium hunc domi suæ conuen-

uenerunt, & infinitis in eum probris coniectis, quem arrogantem, temerarium, superbum vocitabant, tantum qui officium tantamque functionem accipere & usurpare ausus fuisset, non solum duris verbis increparunt, verum eiectum insuper extra fidelium reformati illius Euāgelij cœtum excommunicarunt, & anathemate percelluerunt, seuro Dei iudicio, & quam comminabantur, sempiterna damnatione, hoc si munus suscepisset, propositis. Quibus tam atrocibus minis percussus miser hic Marius, pollicetur, minimè se facturum, neque fecit; postridie enim non est repertus, cū se vel abdidisset aliquo, vel peregre extra urbem profectus esset. Farellus autem & Calvinus, quod edicto prohibiti fuerāt, hic in Riuo, ille ad S. Geruasium suggestum conscendunt, at cœnam non distribuunt. Vnde grauius urbana vicinaque plebs, quæ ad cœnam participandam conuenerat, offensa, tumultuari cœpit. Quin vt seditionem concitarent, contraque magistratum & gubernatores plebem commouerent, mille illos opprobrijs, mille contumelijs inceserunt, artificio, si, quod res est, fatendum sit, vere Diabolico, & ex odiorum, discordiarum tumultuūque parentis, antiqui hostis, officina producto, eiusque vafriciem redolente. Theodorus Beza quidem, in magistri sui, parentis & amici gratiam in ea, quam diximus, perbella præfatione secus multo de hac re lo-

quitur, totamque hanc Historiam, cuius me authenticum exemplum vidiſſe, & etiamnum, vbi extet, & vnde repeti queat, nouiſſe, affirmare poſſum, præterit, ſimpliciter proſcriptum narrans, & cauſam addens, quia in ea vrbe, quæ tumultu, turbis, factionibus mirè diuiſa, & in quã tanta omniũ rerum confuſio eſſet, cœnam diſpensare recuſaſſet. Sed hie eius prætextus nimis eſt leuiter tinctus atque adumbratus, quippe cum ſatis conſtet, hos eius conatus, hũc ſcopum, hoc præcipuum deſiderium fuiſſe, vt cœnam fermentato pane miniſtrandi nouum morem introduceret. Quod deſiderium ſuum animo poſteà ſemper quaſi occluſum occultumque tenuit, donec proximis hiſce annis, quando per aliquot Franciæ loca concionari ſuæ ſectæ hominibus indultum fuit, manifeſtè declararet, à quo tempore, ipſo auctore, in illis locis, in hanc uſque horam ſic ea per miniſtros diſpensatur; eandemque nouam rationem Geneuam reuerſus, introduxiſſet, niſi Geneuſibus deliberatum conſtitutumque fuiſſet, à Bernatium Eccleſiarum conſuetudine cæremoniis que non diſcedere. Quo licet animo eſſent, cauere tamen non potuerunt, quo minus multa Calvinus pro arbitrio mutaret in nouaretque, contrà quàm apud Bernenſes in uſu & conſuetudine eſſent; tam erat ad mutandas nouandasque res propenſus. Exempla ſint; quod Mercurij diem feſtum eſſe voluerit,

rit, vsque dum concioni finis esset impositus: quod Bernenses non sequuntur, qui idcirco quasi illudētes Mercurij hunc diem, festum Caluini per iocum appellant: deinde, quod Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Annuntiationis, Ascensionis festa abrogauit, quæ Bernenses in suis prouincijs obseruant, & ab omnibus obseruari mandāt, pœnis contrā transgressores, qui per illorum prouincias atque dominia opus tum exerceant, cōstitutis; quales contra Geneuæ ijs, qui officinas tabernasque occluserint, neque opus illis diebus exercuerint, infliguntur, quos etiam carceribus mancipāt: tertio quod constituit, ne hoc ipso Natalis Domini festo, vel Geneuæ, vel in parœcijs Geneuæ subiectis cœna distribuere-
 tur, sed Dominico, qui hâc proximè, vel præcederet, vel sequeretur, quod etiam nū hodiè sic obseruant omnes Ecclesiæ, quæ Caluino, eiusque Religioni mordicū adhærent, Bernenses contrā antiquā suam consuetudinem retinent: Iā quartò, estne ab illo introductum, quod Geneuæ primo Dominico die, qui mense Septēbri occurrit, cœna porrigatur, quod neq; Bernenses, neq; Cantones reliqui, à quibus sacrificiū est abrogatum, sequuntur. Silentio prætereō eam, quæ est in Sacramento Baptismi, in cœremonijs diuersitatem, pluresque alias ineptias, quarum primus inuentor idcirco haberi voluit, ut maior cæteris excellentiorque videretur,

seque supra alios efferre posset; nimirum qui instituerit ordinarique multa melius, quam in alijs locis alij, qui se etiam reformatæ Religionis esse profiterentur, ordinassent. Hinc est, quod parœcias Bernensium angustas propinas, ministros Caupones appellare consueuerit. Quod tum faciebat præcipuè, cum vel in familiari colloquio, vel per literas Geneuâ aliquos pertrahere niteretur. Cuiusmodi me eius literas vidisse palam profiteri possum, quas Domino de Fallais, cum is Argentorati esset, destinauerat. En tibi autem eius verba. *Si, ait, cogitas, tibi que in animo est, in hos Sabaudia fines secedere, meum est consilium, ne in Bernensium prouincia subsistas, vbi non sunt, nisi male ordinatæ popinæ & ministri vt plurimum Caupones, sed Geneuam si te conseras, quam ad instar Hierusalem aliquam, viris doctrina & multarum virtutum splendore clarissimis mirifice exornatam intueberis, incredibile gaudium consolationemque es percepturus.* Vt concludam ergo, maiora aggressus est Beza, quam efficere & præstare queat, qui se existimauit hominibus per suas nugas posse, tanquam incantationes aliquas, somnum inducere, vel tenebras eorum oculis offudere, veritatemque compositis ad fallendum verbis obscurare.

CAPVT

Ognoscenda verò sunt, quæ circa ipsam Caluini proscriptionem contigerunt, eaque ex libro Rubro, in quem ea relata sunt, depromemus. Postridie Paschæ, vigesima secunda Aprilis, Concilio ducentum virali coacto, relatum de Farello & Caluino ad plenum est, quàm illi frequenter scilicet admoniti, quàm amicis sæpè precibus sollicitati fuerint, quibus contemptis, non solum inexorabiles, sed obstinati, rebelles atque edictorum Senatus per intolerabilem contumaciam transgressores permanserint, vt hæc à nobis sunt paulò antè exposita. Sed Magister Henricus Marius, quem diximus, quæ ad ipsum pertinebāt, & quas illi iniurias, quasue minas intentassent, minimè etiam dissimulabat. Quibus omnibus diligenter ponderatis, in hoc ducentum virali Concilio atque cœtu deliberatum conclusumque fuit, vt Farelus, Calvinus, & Couraultus propter summam obstinationem & contumacem arrogantiam vrbe, dominioque Geneuensi excederent, & in exilium irent; cæremonie autem vsu & consuetudine per Bernensium ecclesias receptæ, & in postrema Lausannensi Synodo comprobata, in Ecclesia Geneuensi etiam & huic subditis parœcijs nihil immutata obseruarentur. Postero die in pleno Senatu, siue generali, quale tum habitum fuit, Concilio decretum, rata vt haberentur, quæ pridie du-

centum viri deliberassent. Farellus autem & Calvinus, qui se in ædes suas abdiderant, pro-
 scriptionis huius suæ nuncio accepto, & certi-
 ores redditi, plebem contra ipsos valdè concita-
 tam, clam urbe excesserunt, & fuga sibi mag-
 na celeritate consuluerunt. Hæc vera & synce-
 ra Calvinianæ proscritionis causa est. Quis e-
 nim non plus fidei accommodandū magistratui, ijsque tabulis censeat, quas ex huius man-
 dato publicus & Ordinarius Secretarius confe-
 cisset, quàm privato alicui homini, amore & stu-
 dio eius, de quo testimonium scribere velit, ni-
 mium incenso? præsertim, si eius quoque pri-
 uati vita & mores nota non careant? Sed huius
 hominis vitam, res gestas ac mores amplè, &
 ad vitium propediem descripturum me, quod
 antè quòque sum pollicitus, spero, bonam à bo-
 nis, syncerisque viris, ab alijs ei doctrinæ pla-
 nè immerfis malam proculdubiò gratiam ini-
 turus. Nunc quemadmodum Geneuam reuer-
 sus sit, dicendum, quam rem Beza aliter etiam
 & contrariò, quàm gesta est, modo describit,
 quod quidem optimi grauesque viri non igno-
 rant. Nam literis, quas ad primarios Geneuen-
 sis Reipublicæ viros frequentes magna cum
 importunitate scripsit, direxitque, nomen
 tamen multorum, qui apud Germanos in
 existimatione erant, tanquam ab eis scriptæ
 essent, ementitus, & cautè atque subtiliter ex-
 cogitatis, huiuscemodi artibus tantum pro-
 mo-

mouit, vt earum importunitate victi Geneuen-
fes, ad inquirendum, reuocandumque eum
suos miserint. Vnde; quod Beza de hoc eius re-
ditu scribit, contra animi sui sententiam Gene-
uam eum reuersum, consensumque eius, Dei iu-
dicio, nisi huic vocationi pareret, proposito,
extorquendum fuisse, nugæ sunt, logi sunt, at-
que fabulæ, ad decipiendum incautos & nimi-
um credulos, simplicesque idiotas excogitatæ;
quales nugationes infinitas alias intermiscet, vt
parentem, magistrum & amicum suum laudan-
do extollat; nimirum, quòd Argentorati tan-
quam thesaurus aliquis à doctis receptus sit;
quòd Theologiam cum magna omnium admi-
ratione illic sit professus; quòd inter præci-
pua Theologos, qui ad Vvormatiensè & Ra-
tisbonensè, Imperialia comitia, proficisceretur,
omnium, qui per Germaniam sunt, Theologo-
rum calculo ac suffragijs delectus sit; ita quod
Melancthon etiam tunc non aliter, quàm The-
ologum cognominauerit, singulari hoc eum
honore dignatus: quòd Senatus Argentoraten-
sis agrè illum dimiserit: quòd Ciuitatis iure
donatum præbendæ redditus retinere voluerint,
quos professionis salarium ipsi attribuerant:
quòd hoc tamen ab omni cupiditate alienissi-
mus facere recusarit, neque, vt vel quantum de-
narius est, ex eis sibi seruaret, ab eo impetrare
potuerint. Et mille similes ineptias ad incautos
& simplices inescandos capiendosque inter-
miscet,

miscet, quas ego prætereo; Sed ei non nihil im-
 morari libet, quod tanta cum impudentia affir-
 mat exemplo S. Pauli suis ipsius expensis Eccle-
 siæ ipsum inseruiuisse. Nam secus se rem habe-
 re, norunt omnes, quibus ipse notus fuit, qui-
 ue cum eo Geneuæ sunt versati. Principio cen-
 tum coronati annui ipsius salarium erant. De-
 inde à typographis, quorum in imprimendis
 suis operibus opera utebatur, in singulas siue
 paginas siue folia eius monetæ binos asses aufe-
 rebat. Tertio, pauperum peculium atq; loculi
 eius fideicommissi erant; in eos autem bonæ
 pecuniæ summæ inferebatur. Nam præter qua-
 ter millenos Francos, quos vno tempore Na-
 uarræ Regina, iam vita functa, Francisci I. quon-
 dam Regis soror, eò miserat, etiam ipsa Ferrar-
 iæ Dux satis amplam aliam summam, tum plu-
 res alij nobiles viri atque fœminæ suam quiq;
 conferebant. non deerant & mercatorum col-
 lationes hoc fine factæ, vt lanificium illic, arte
 lanci panni conficiendi in Geneuam introdu-
 cta, iustituèretur. Hunc enim rumorem Calui-
 nus ad insidiandum pecuniæ, eamq; ad se attra-
 hendum commodum atq; accommodatū lon-
 gè lateq; sparserat. Quarto, Geneuæ è viuis
 excessit quidam, cui nomen P. David, Hanno-
 niensis, qui Geneuam religionis illius studio
 commigrarat. Moriturus autem bis mille coro-
 natos pauperibus testamēto reliquit, executo-
 ribus huius suæ voluntatis designatis Hanno-
 niensi

nienſi quodam, Maldonallum eum vocabant,
& altero Sainct-Andrea, qui vel erat tum, vel
breui poſt Geneuenſis miniſter eſt factus, &
Caluino; cui, cum eſſet peculij pauperum ad-
miniſtrator, & quaſi quaeritor, tradita commiſſa-
que fuere duo haec coronatoru millia. Ex qua
ſumma quingenti inter ſummè intimos eius a-
micos diſtributi fuere; Vireto viginti quinque,
Farello viginti, & ſuae quaeque portiones, quem
dixi Maldanallo, Sainct-Andreæ, alijsq; adnu-
meratae; quid verò mille quingentis actum, &
in quos uſus expenſi ſint, quis facile dixerit?
explorare hoc ſanè nullus poterat. Vnde pau-
perum magnæ querelæ exaudiebantur, ſed qui
paulò liberioſorem vocem ederent proſcripti ſta-
tim & Geneua excedere ſunt coacti, tanquam
qui Libertini, vel athei fuiſſent; vulgaria enim
haec erant crimina his impingi obijci que ſolita,
qui Dominum meum, quomodo Caluinum vo-
cabant, quauis in re offendiſſent contriſtaſſent-
que. Caeterum ex cuiuſdam Nicolai de Fer egregio
facinore ſatis detecta, & in lucem prolata
eius auaritia eſt, neq; ea bonos prudentesq; vi-
ros latere amplius tum potuit. Nam hic Ant-
uerpiæ bonis cedens, creditoribus triu milliũ
librarum deluſis, cum Geneuam profugiſſet,
Caluino ſe adiunxit, eiq; rem omnem, ſuaq; ne-
gocia plenè expoſuit, conſilium rogans, quid-
nam faciendum ſuaderet, ſi eum creditores ſui
Geneuam uſq; inſequerentur. Calvinus con-
filium

filium dat, immobilia bona ex hac pecunia vxori,
 duabusque suis filiabus vt compararet: Sic
 enim preclusum creditoribus viam iri quicquam
 ab ipso auferendi, cuius suum nihil inueniret.
 Maritos deinde illis quæreret, qui contra cre-
 ditores infestantes auxilio esse possent. Acqui-
 euit consilio Nicolaus; vtque plus fidei, fauoris
 atque gratiæ Geneuæ obtineret, munus insigne
 multorum coronatorum bono huic Domino
 Caluino offert, qui tantus bonorum fluxorum
 contemptor, minimè eos tamen spreuit, sed cu-
 pidè arripuit. Deinde, vt altera filiarum fratri
 suo Anthonio Caluino nuberet, operam dedit.
 Quid hic dicis? Vidésne fatis, quemadmodum
 venerabilis hic Dominus caducas & fluxas o-
 pes, quod illi Theodorus Beza elogium tri-
 buit, contemnendas duxerit? Veruntamè quo-
 modò poterit hic Caluini laudum tantus buc-
 cinator occultum tenere factum adolescentis
 illius prouincialis, qui Caluini minister
 facti infectique argenti ad quater millenos
 Francos ab eo furto abstulit & profugit? Nam
 & is rumor intra & extra urbem diuulgatus ita
 fuit, vt in ore omnium esset. Et ipse honoris
 sui causa, pecuniam hanc apud se depositam,
 sparsit postea ab ijs exteris, qui Geneuam habi-
 tatum venerant, vel venire cogitassent: sit ita
 sanè, si esse potest, sed admodum tamen hoc
 mirum fuit, quòd quamuis amici operam suam
 offerrent, permittere tamen, vt quisquam eum
 inse-

insequeretur, nunquam voluit; quia metueret forsan, ne comprehensus puer & reductus, ea proferret, quæ ad eius honorem parum facerent. Hinc grauis suspicio nata, ne abusus puero fuerit: suspicionem enim adiuvat, quod Nouioduni ab eo perpetratum supràmemorauimus. Cuius tamen rei iudicio Deo relinquam, qui, erit tēpus, cūm tenebris obrutas secretas, que res in lucem proferet.

CAPVT XII.

De illud redeo, quod Theodorus Beza in sua illa præfatione pronunciat, se, si minimam ambitionis aliquis significationem, quæ in suo magistro, patre, & amico Caluino resedisset, quis edere, notareque posset, manus daturum, & damnari ambitionis passurum; edam igitur & oculis subijciam plurima, eaq; minimè leuia ambitionis argumenta. Imprimis ignominiosam illam pœnam proferam, quam ipsi persolvere debuit quidam Petrus Ameau, quem nudum, indusio tantummodò tectum, cum tæda ardente in manu, quia malè de ipso locutus esset, ad veniam rogandam supplicem venire oportuit. Quæ autem de eo locutus fuerat, alia non fuerunt, nisi quod domi suæ cœnans cum amicis aliquot suis, illis mirum in modum doctrinam Caluini efferētibus, hæc ipsa verba regereret: *Nimum vos huic homini tribuitis, & minus bene*

*benefacitis, quod eum vsque adeo efferatis. Vos eum
 supra omnes Prophetas, apostolos, & qui vnquam fue-
 runt Doctores, collocatis: Sed non est is sane, quem esse
 vultis, quippe qui cum bonis sanisque sententijs, quas
 profert, etiam satis cornutas & frivolas nonnunquam
 commiscet. Respondet mihi (interrogare enim
 hoc libet) hic Theodorus Beza, vel qui doctri-
 nã se Caluini deuouerunt, ipsi penitus addicti,
 miselline hominis incarcerationem sollicitare,
 tantaque obstinatione procurare atque vrgerẽ,
 vt exemplari multæ irrogatione damnatus in-
 famaretur, tædiferiq; habitu per ora vulgi tra-
 duceretur, animine demissi & humilis indici-
 um est, eiusq; hominis, qui gloriam fluxosque
 honores aspernetur? an verò euidentis ambitio-
 nis factus, inanemq; gloriam miserè aucupantis
 argumentum est? Dicere possent, non hoc esse
 factum Caluino sollicitante, neq; vrgente, vt
 qui summè clemens, benignus, & ad sibi illatas
 iniurias condonandas mirè fuerit facilis sem-
 per, nisi rem se aliter habere ex eius literis con-
 staret, quas Idibus Februarijs Anno 1546. ad
 Viretum misit, ex quibus quedam supra exscri-
 psi, & easdem, cum opus erit, sua ipsius manu
 exaratas, exhibere queo: hæ sanè abundè testa-
 tum faciunt, Calvinum, vt caperetur, authorem
 fuisse, neq; hanc illi noxam condonare, neque
 dimitti, nisi hac pœna, quam dixi, castigatum
 voluisse. Quæ hæc ambitio? tantane & tam bar-
 bara arrogantia in ministrum verbi Dei cadere
 potest,*

potest, vt vetet, nolitq; permittere, de se quemquam, quod sentiat, liberè eloqui? Et hoc quidem argumentum, si non satis virium habet, ad ambitiosum eius animum conuincendum, dicant mihi rursus, humilísne & abiecti animi, vanamq; gloriam fugiētis hoc signum sit, quòd sui effigiem fieri, publiceque per urbem erigi, ex collo etiam stolidulorum quorundam, tam virorum, quàm sceminarum, à quibus tantum non vt Deus est habitus, gestari patienter tulerit; estne etiam hoc humilitatis, abiectiōnis, & vanæ gloriæ contemptus egregium signum? Neget Beza, alijque sectæ socij, conscio hæc Caluino facta esse, at ego Deum testem appello, contra veritatem, & reclamante conscientia, si quidem faciant, negare: quippe cùm vulgare & publicum hoc Geneuæ esset, passimque fieret, fuitque per bonos aliquot, magniq; nominis & authoritatis viros verbis idcirco re-præhensus. Sed fuit etiam per literas admonitus, cùm ipse damnasset, deijciq; mandasset Sanctorum, Mariæ Virginis, & ipsiusmet Christi imagines, minimè decere, neq; honori verti posse, suam quod earum loco erigi in publico, & ex collo gestari fineret: Iesu enim Christi magis, si quæ erigenda, gestandaque sit, hunc honorem mereri. Ad quas literas nihil respondit, nisi hoc tantum, si cui idcirco ægrè sit, cum se prohibere non posse, quin inuidia rumpatur. Tertium vanagloria & ambitione occupati

D

ani-

animi argumentum esto, quod corrigi, repræ-
 hendi, suorum errorum admoneri, opinionem
 suam confutari nollet, neq; ferre posset. Clarū
 huius rei inter cætera hoc exemplum recitabo.
 Fuerat Dominico quodam die ad prandiū, siue
 epululum, quod in eius gratiam erat apparatus,
 per cuiusdam extra urbem parœcię ministrum
 inuitatus, vbi etiam alij aliquot eius amici, qui
 Religionem illam complexi, Geneuam commi-
 grant, vocati aderāt. Inter prandendum factū
 est, vt de electione ministrorum sermo esset. De
 qua qui quondā Tholosanus Consiliarius, & ex
 iuris cognitione prudentiaq; magnam erat lau-
 dem consecutus, Dominus de S. Germano libe-
 rē suam sententiā tum dixit, sibi videri à popu-
 lo ministrum eligendū constituendumq; veni-
 re. Quem sermonem Calvinus, qui hanc suam
 esse authoritatē volebat, vsurpabatq;, eos mini-
 sterio admouere, qui sibi probarentur, & quos
 ipse vellet, grauitè accepit, & per summā indi-
 gnationem surgit de mensa, nulloq; alio verbo
 prolato, equum seu mulam poscit, & euestigiò,
 nihil moratus, domum reuertitur, omni hoc e-
 puli apparatu deserto, ipsisq; conuiujs in sum-
 ma perturbatione relictis. Postridiè Dominum
 hunc S. Germani, vt Consistorio, quod ad pro-
 ximum Iouis diem indictū erat, se susteret, citari
 iussit. Qui molestè admodū ferens, sic se tracta-
 ri, & ad Consistorium, tanquam mœchum ali-
 quem vel adulterū, quales illic causam dicere so-
 lerent,

leret, euocari, ad Baronem Ausbonnensem, qui prius Episcopus Montisalbani fuerat, cursorem suum cum literis mittit. Qui simulac Geneuam esset ingressus, Caluinum statim adiit, neque potuit tamen ullis, quantumuis amicis ac blandis sermonibus, neq; intimo ex affectu interpositis precibus durum eius cor emolliri, adeoq; ad dictum Iouis diem Dominum de S. Germano ad causam dicendam venire in Consistorium oportuit. A consistorialibus autem in curiam ad minoris Concilij Senatores remissus est, qui, tantum abest, vt poenam ei decernerent, vt multo magis reueriti sint, beneuolentiae & amoris signa exhibuerint, & cum honore demissum rogauerint, in pristina vitae suae ratione, qua multis illustre probitatis exemplum praerent, perseverare porro vellet. Quod postquam Caluinus rescivit, parum absuit, quin praeanimi dolore contabesceret. At Baro Ausbonnensis domum reuertitur, male erga Caluinum affectus, neque cohibere se potuit, vt non apud Galliae nobiles, qui religionis eius studio in istam provinciam venerant, hoc quereretur. Ex quorum numero Domini de Fallais Sororius ipsum conuenit, & magno stomacho sic est adorsus: Ne tantum in posterum sumeret, & licere sibi putaret, tam indignis homines nobiles modis tractare, & tanquam si ex infima plebe esset, pro suo arbitratu ad Consistorium pertrahere; nam hoc illum ignorare neque posse, neque debere, om-

nem honorem, omnem authoritatem, quam Geneuæ consecutus esset, obtineretq; eo præsidio & fauore, quo illum nobiles ex Francia viri dignarentur, & quem ipsi impenderent, niti ac consistere. Vnde animo tam acerbam iram, tantumque indignationis Calvinus concepit, vt ad aliquot septimanas concionibus abstineret, neque ad has antè reuersus sit, quàm comminarentur salarium ipsi ademptum in alium se transluros, si pergeret munus suum deferre. Quartò iudicent, quibus mens sana est, qualenam ambitionis & arrogantiae argumentum, quòue spiritu agitatus fuerit, qui vel ad Bernenses, vel ad alia loca iter habens, in comitatu suo viginti quinque; aut triginta in equis omnes sclopetis egregiè instructos, circumducebat. Sanctine Petrus atque Paulus, cæteri que Apostoli, tali cum apparatu per prouincias profecti sunt, cùm Euangelium orbi annuntiarent? Excusabit hoc rursus Beza, seu quis alius eius discipulus, quasi inuito Caluino factum sit, cui displicuerit, & qui tantum sibi honorem deferri non concupiuerit; delatum autem esse à multis aduenis, bonis viris, qui singulari eum affectu amoreque profecuti, satiari officijs & honore, quem ipsi impenderent, non poterant, neq; in eo honorando modum tenere. Et sic est sanè; plurimi maiorem, quàm quo dignus esset, honorem impenderunt, & tanquam idolum coluerunt. Respondeo autem, prudentiæ fuisset,
 & mo-

& modestiæ Christianæ, reijcere, & nequaquã admittere superfluos illos & nimis grandes triumphos. Neque enim Apostoli solum & discipuli Domini nostri, sed pagani etiam atq; ethnici repudiârunt, fugeruntque, imò verò ab huiusmodi honoribus & fluxi mundi gloria omninò abhorruerunt. Et quòd displicuisse Calvino aiunt, planè certum apud me est, nisi Magister Petrus viretus, alijque monuissent, Bernensium Primoribus Pompam atque gloriam, qua efferebatur, nimiam visam, ipsisque forduisse, quod ioco etiam declarabant, cùm Geneuensem Papam nominarent, Calvinum nò contentum eo comitatu, maiorem etiam turmam fuisse circumducturum: hoc modo si, quod displicuisse aiunt, intelligant, non eo inficias.

CAPVT XIII.

QVintum, yt ambitionem eius etiam magis in conspectum hominũ proferamus, quis est, aut quis vnquam habitus fuit seu concionator, seu Doctor modestus, & gloriæ non simulatus contemptor, cuius auditæ huiusmodi voces sint, quales huius frequentes sunt auditæ? Publicè enim pro concione in has voces non rarò prorumpebat: Ego, inquit, Propheta sum; ego Dei Spiritum habeo; ego à Deo missus sum; ego errare nò possum; & ego si erro, tu es Deus, qui me propter peccata huiusce populi in errorem

rorem mittis & decipis. quomodò cùm loquitur, verba sua, scriptaq; tanquam fidei articulũ aliquem accipi, credi, subscribi fanè voluit. Qui proximè Apostolos & Discipulos Christi secuti sunt, prisca Patres, si quem scripturæ librum interpretati essent, hanc ferè modestiam tenuerunt, vt quæ scripserunt, ad iudicium Ecclesię remitterent; hoc professi, si conuenientia faceris literis scripserint, sensisseque reperti essent, tum vt reciperentur, approbarenturq; , non vt ipsorum scripta, sed sicut Dei verbum. sin autem, continuò reiecta & explosa damnarentur, quæ nimis leuiter diuinæ scripturæ adminiculis, & expressis testimonijs nõ satis fulta protulissent, edidissentq;. Afirmare ego post alios magnæ eruditionis, pietatis & authoritatis nõ vulgaris viros hoc possum, S. Augustinum, qui multum sudauit, magnisq; laboribus insignes in Biblia & tam amplos, quàm quisquã, qui vel præcessere, vel secuti sunt, commentarios edidit, hunc tamen, dum suos recognoscit errores, Retractationum libris in lucem emisissis, Dei sic gloriam magis illustrasse, Ecclesięque ædificium amplius constabiliuisse, certo sic probitatis suæ synceritatisque Christianæ edito testimonio, quàm reliquis suis omnibus & libris, & scriptationibus. At noster Venerabilis Doctor Calvinus, Bezam si audias, tam fuit absolutus, tam perfectus, nullum vt errorem vnquam admiserit, agnouerit, aut retractarit. Adijciã hoc etiam,

etiam,

etiam, non defuisse, qui Paulo præferrent, & maioris, quàm tantum Apostolum, facerent, tam Geneuenses ciues, quàm illic commorantes aduenas. Exemplum esto, quod in oppido Thonon cuidam nimis miserè Caluino adherenti, cùm in multorum cœtu hæc ipsa verba protulisset; Dominus meus Caluinus Paulo est doctior, pluraque ex Dei secretis, quàm ad quæ vnquam ille penetrauit, rimatus est, ignominiosa idcirco multa irrogata sit. Sed multò etiam clarius eius ambitio enituit, detectaq; fuit in eo cœtu, quem indixerat, & in templo S. Petri Veneris ante natalem Domini Geneuæ Anno 1552. congregarat. Quo tempore certior factus, Ecclesias Tigurinam & Basiliensem se suam de prædestinatione doctrinam non approbare, antequam is nuncius, qui à Dominis harum ecclesiarum cum literis idcirco Geneuam missus fuerat, aduenisset, omnes tã intra, quàm extra Geneuã, qui venire possent, ministros conuocat, efficitq;, vt doctrinã hanc, & quicquid de prædestinatione æterna damnatorum, eorumque, qui saluandi essent, ab ipso scriptum extaret, hi sic coacti suo calculo atque suffragio probarent. Sed de hac eius doctrina, Deo approbante, post videbimus; nunc, in qua versamur, de eius ambitione silentio præterire non debeo, vãfram eius & subtilem machinationem, quatum vsus est, cùm quendam, cui Brulleo nomen & patria Ostunum, in vitam reuo-

care cogitaret, molireturque; ut sancti atque gloriosi Dei Prophetæ miraculorumque patris nomen sibi & famam pararet. Historia talis est. Is, quem dixi, Brulleus Ostuno Geneuam vigentis illic Religionis studiosus demigrarat; & cum inops esset, atque pauper, uterque ipse & vxor Caluini gratiam aucupabantur, ut ei commendati peculij pauperum, cuius ipse loculos gestabat, eleemosynarumque fierent participes. Eis Calvinus vitæ subsidia benigne pollicetur, alijsq; in rebus se adiuturum promittit, si ipsi contrà suam operam sibi non negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: sed opus esset fide & magna taciturnitate. Vicissim autē illi ad hoc, quod iubere vellet, promptos se offerunt. Et quemadmodum à Caluino edoctus instructusq; fuerat, miser hic Brulleus morbum simulat, & se in lectum abijcit. Ministri pro concione populo commendant, ut precibus iuuarent, & eleemosynis paupertati succurrerent. Non diū post personam mortui induit, & quidem mortuum se simulat. Hic Calvinus clam admonitus, quasi tamen omnium rerum ignarus, deambulatū prodit; sed comitatus pro more suo magna caterua amicorum, qui ipsi singulariter coniuncti, & summè intimi essent, sine quibus vix pedem domo effererat. Postquam autē eò ventum esset, vbi clamores & eiulatus vxoris, quæ misellam & desolatam aliquam mulierem egregiè exprimebat,

exau.

exaudiret, quidnam hoc esset sciscitatus domū
ingreditur; vbi in genua ipse, & reliqua cauerua
prouoluitur, precibusque alta voce profusis,
Deum obtestatur, potentiam suam vt ostende-
re, & mortuo hic vitam restituere, gloriamque
suam sic vniuerso populo declarare vellet, si-
mulque manifestum facere, se Calvinum, pecu-
liarem sibi que gratum seruum esse, & à se ad
Euangelij sui ministerium atque Ecclesie re-
formationem singulariter & verè vocatum.
Post quas preces ad mortuum appropinquat,
& miseri hominis manu apprehensa, in Dei &
filij eius Domini nostri Iesu Christi nomine
imperat, vt se erigeret, Deique sic gratiam mani-
festam faceret. Repetit iterum sæpiusque eos-
dem sermones voce etiam altius eleuata. Quid
fit? neque audit, neque loquitur, neque se
commouet mortuus, iusto enim Dei iudicio,
qui fucos mendaciaque detestatur, is, qui se
mortuū simulabat, verè esse mortuus repertus
est; & vxor, quicquid eum agitare, quomodo-
cunque eum impelleret, neque vocem extor-
quere, neq; vt se commoueret, efficere potuit;
sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animad-
uerso plorare, vlulatus serio edere, & ex animo
coepit vxor, & in Calvinum inuecta, imposito-
rem eum, sicarium, latronem, qui maritum in-
teremisset, appellans, ex ordine rem, quomodo
erat gesta, clara altaque voce exposuit. Quæ cū
neque admonitionibus vllis permoueri, neq;

D S

minis

minis satis terreri posset, vt taceret, Caluinus
 apud maritum mortuum ea relicta, illinc se sub
 duxit, in vulgus spargens mœrore ex mariti o-
 bitu deliram ideoque excusandam, & hoc illi
 indulgendum esse. Certum hoc est, conuētum
 cū ea deinde, vrbe vt excederet, & est ipsa Ostu-
 num reuersa, nupsitque postea Ministro, quem
 Couldreum vocabant. Negent autē hoc, quan-
 tum velint, Caluini mancipia, exploratum &
 cognitum satis fuit, veritasque rei satis proba-
 ta, immò per ipsammet vxorē confirmata, quæ
 nihil minus erat, quam mente capta; vt quæ
 nihil loqueretur absouū, neque quod à ratio-
 ne alienum esset. Sed nos, quanta flagrarit ambi-
 tione, & vanæ gloriæ cupiditate, dicere prose-
 quamur. Scribebat subinde literas & opuscula,
 suas ipsius laudes in eis egregiè cumulās, nihil-
 que eorū, quæ ad honorem gloriamque suam
 amplificandam facere possent, prætermittens.
 Sed hæc astutias, has ipse literas, hæc opuscula,
 tanquā si alio auctore scripta essent, sic edebat,
 vt sub alieno & ementito nomine, perque sub-
 dolam hanc & occultam fraudem famam ipse
 suam longè lateque propagare illustrioremque
 inter homines facere posset. Calumniam esse
 hanc aliquis dixerit, nisi probare queam per e-
 ius epistolam quandem, quam Magistro Petro
 Vireto Lausannensi ministro direxit. Nam cum
 tales literæ & opuscula, quæ nomen cuiusdam
 Gelasij, qui etiam Dominus de Saule cognomina-
 min.

minabatur, præferebant, sed & alia insuper aliorum etiam nomine in lucem emissa, in Vireti manus peruenissent, & is stylum Caluini, cuius frequentes literas accipiebat, optimè agnosceret, multùm non solum admiratus, sed & hac eius tanta ambitione mirificè fuit offensus, neque facere minus potuit, quàm vt suam de hac praxi agendi que modo, sententiam, & quid sibi de ea videretur, per literas exponeret: cui Caluinus respondit, causas aliquot commemorans valdè friuolas, & leues, quibus motus hoc faceret, vt alterius nomen ementitus dignitates suas & in Ecclesiam merita extolleret, laudesque celebraret; suum consilium esse, tantundem facere ad honores laudesque Farelli & Vireti etiam procurandas, promouendasque, vt sic eorum authoritas stabiliretur, atque aucta cresceret, qui quasi tres columnæ essent, quæ Dei honorem & Religionis Christianæ reformationem sustinerent. Hæ literæ cum multis alijs in ipsius Vireti conclauis atque scrinijs Laufannæ tum repertæ fuere, cum Bernensi prouincia excessisset, & missione vel ab ipsis Bernensium Primoribus, vel à Laufannensi præfecto, vel à populo, ne petita quidem, nedum impetrata, vt commeritam ignominiam euaderet, magna festinatione profugisset. Quo tempore hæc eius, & aliæ plus minus quadraginta epistolæ ad Bernenses proceres allatæ, eisque traditæ fuere, ex quibus illi incredibiles Caluini sociorumque
eius

eius cautelas, praxes, machinationes, insignem
 vafriciem, innumeros dolos, astusq; multipli-
 ces cognouerunt, admiratiq; vehemēter sunt,
 ac contra tam ambitiosos homines magnam
 indignationem conceperunt, qui sui exaltandi
 novos semper subtilesque modos, & rationes
 imaginari nunquam intermitterent. Denique,
 vt finem faciam, potestnè arrogantia maior, &
 ambitio magis putida vsquam reperiri, quam
 ea fuit, cuius coram Syndicis & Senatu Gene-
 uensi xvj. Octobris, qui dies Iouis erat Anno
 1553. manifestum specimen edidit? Cum re-
 sponsurus cuidam scripto, quod Dominus
 Trouilletus triduo ante exhibuerat, seipsum
 magnificentissimè iactans, & Melancthoni
 longe præferens, Philosophum eum magis
 quam Theologum nominandum diceret, ad-
 deretque inter duas ipsum fellas natitare, in
 Theologia scilicet non satis solidum, & si quis
 omnia penitus introspiciat, multo se tamen
 inferiorem. Sed non erat hoc insolens illi,
 quippe qui in priuatis etiam colloquijs, &
 cœtibus præ se omnes alios, tam priscos, quam
 nostri temporis doctores contemnere, & præ-
 ter Bucerum præceptorem suum, nullo cæte-
 ros omnes loco habere solebat. Ad hæc cum
 in suis operibus scripturæ aliquem locum ex-
 plicandum sumpsit, & doctorum, qui antea
 eundem interpretati sunt, sententias recensuit,
 tum videas eum has vt nullius momenti om-
 nes

nes reijcere, ad suam autem cum ventum est,
iam magnificum illud atque arrogans, EGO
VERO, audias licet, vt ex ipsius in epistolam
ad Hebræos proemio, ne pluribus indicandis
inhæreã, cernere quiuis potest. Quod, si porro
in quem incidat, à quo fit aliquando reprehens-
sus, & cuius aculeos senserit, hūc ita prosternit
in imumque detrudit tanquam si indignus sit,
quem ipse tantus vir intueri debeat, frequenter
imperitum, sæpe bestiam, nunc stultum, tum e-
briosum vel etiam canem mortuum vocitans;
bellas en tibi voces, quibus libros eius plenos
ac refertos conspicias. Et Theodorus Beza ta-
men in omni eum humilitatis, benignitatis, cle-
mentix laude excelluisse videri vult, eumque
mirifice ab his virtutibus extollere conatur, in
insigni illa sua præfatione affirmans, natum nõ-
dum esse, quem ipse vituperarit vnquam, aut
calumniatus sit. Quod vt Dei esse iudicium
volo, ita non prohibeo, quin boni etiam & cor-
dati viri sententiam pronuncient; nos
enim iam satis in eius ambitione
argumentis conuincen-
da immorati su-
mus.

CAPVT

NVNC dicere de sobrietate eius ag-
 grediar, quam summis effert laudi-
 bus, vt biduum integrum ab omni
 eum cibo nonnunquam abstinuisse
 in laude eius ponat, cuius ipse oculatus testis ef-
 se possit. Addit hoc quoque, nunquam eum
 toto vitæ tempore in viuendi modo, moribus,
 doctrina variasse, sed eandem semper rationem
 secutum esse. Quam tantam tam effrontis iocu-
 latoris impudentiam mirari satis nõ potui, qui
 quod nigrum sit, esse album persuadere vult, &
 angelum Sathanæ in lucis angelum transfor-
 mare nititur. neque miror tamen; solenne enim
 & proprium hoc, qui ex patre mendacij prog-
 nati sunt, filiorum munus est, atque officium.
 Sed longè aliter se res tamen habet, estque ma-
 nifestum, quotquot huius Religionis sectato-
 res Geneuam demigrarant nobiles opulenti-
 que homines, nullum ei gratius officium præ-
 stare potuisse, ad eius sibi fauorem & amicitiam
 conciliandam nullam faciliorem viam habuis-
 se, quàm apparandis illi lautis conuiujs atque
 epulis, siue prandiũ esset, siue etiam cœna. Cer-
 tabantque inter se, alterque alterum superare in
 eo oppiparè tractando non ferculorum tantum
 copia, sed lautitia, sed sumptu apparatuq; deli-
 catione, contendebat. Vnde factum, vt altitium
 & delicatarum rerum precio multum sic au-
 cto, ex hac, aduenarum Gallorum præsertim,
 gula,

gula, ingluvie, helluatione, qui quicquid obso-
nij delicatioris in forum venale allatum esset,
auferebant statim, duplex offensio oriretur, du-
plexque in populo mussitatio audita sit. Ali-
os offendebat Christianos homines patria id-
circò egresos, vt sanctius religiosiusque sub
Euangelij professione viuerent, tantopere lu-
xui ventrique deditos addictosq; cernere. Alij,
ijque pauperes, necessarijs ad vitæ rebus desti-
tuti, multum indignabantur, quod cum ipsi
omnibus rebus indigerent, in epulis D. Calui-
no paratis nihil deesse, sed profuse omnia & re-
dundanter ac superflua multa exhiberi conspi-
ceret. Hic rursus respondebunt dedititij eius,
bono illi viro nimine grata huiusmodi fuisse,
maluisseque minorem sumptum fieri; ex benigno
autem, quem erga ipsum omnes gererent, a-
nimo affectuque profecta esse; quippe qui hoc
modo, cum aliter non possent, honorem, quem
ipsi deferrent, & amorem, quo prosequerentur
testatum facere ac declarare satagerent. Rectè
quidem hoc, nisi boni, synceri, ac veri pastoris,
atque verbi Dei ministri officium esset, luxum
& ingluviè nimisq; magnificos in epulis appa-
tus reprimere, rescare, neque eis frequentem
interesse: non solum ne approbare videatur,
verum etiam ne pauperes & tenuis fortunæ ho-
mines contristet offendatque. Verum secus ta-
men se multò rem habere ex viris optimis & fi-
de dignis satis cognouimus. Nam apud se do-
mi

mi optimi quique & delicatissimi boli eius palato reseruabantur, aut sanè fuere præsentati: **Vino** autem quo utebatur, nullum erat in tota vrbe delicatius. Nam hoc in singulos annos curandum erat, comparabatque sibi ex vineto domini de Flechiere de Concise iuxta Thonon, nihil pensi habito, quam hoc charum esset. Et quando ad quemquam amicorū, tanto eum fauore dignatus, pransum ibat, vel cœnatum, suum vinum in argentea lagenula eò ferendum erat, quod Domino eiusque palato tantum seruabatur. Quid? quod pistorem haberet, qui singulari modo panes ei, eiusque ori sapidos pinferet; ex nobilissimo farinæ flore, aqua rosacea, saccaro, cynamomo & anyso macerato, & bis deinde cocto: & hic panis, per singularem excellentiam panis **DOMINI**, puta Caluini, vocabatur. Hoc Beza & deditissimi Caluini discipuli, quantum volent, negent, mihi satis est, Bernensium Primores testimonium perhibere posse, qui hoc luxu, in quem diligenter inquisierant, grauitèr ostensi fuere, maxime, cum neque hoc ignorarent, in quanta copia ex omnis generis condimentis, & liquidis, & siccis ex Hispania & Lusitania, quæ possent reperiri, exquisitissima ad eum à perquam multis muneris loco perferrentur, quorum ipse maiores massas absumeret, quam ficci panis nonnulli pauperum. Nec est sanè, quod Beza veritatem tenebris offusis occultet, aut dissi-

mu-

mulando extenuet: Mendacia enim breues pedes habent, & idcirco præ lassitudine facile concidunt, neque longum cursum facere queunt: at veritas, quæ temporis filia est, tandem aliquando se prodit, & emicat, eorumque oculos, qui tenebris obuoluere nituntur, perrumpit perfringitque. Idcirco de eius sobrietate nihil dicam amplius, hoc tantum, doctorem vnquam aliquem, & verum ac syncerum pastorem Euangelij tam delicatè & ex animi sui sententia habitum, neque scriptum neque auditum esse, quidquid tandem Beza scribat.

CAPVT XV.

Quantum ad Eius castitatem continentiamque pertinet, de ea nihil ego neque affirmare, neque negare possim; hoc solum, multis frequentes auditos. Præter eum sermonem, qui de Prouinciali adolescente erat, quem multa ei furto abstulisse supra diximus, multi, quos iudicio voluisse constat, longè aliter, quàm de eo Beza scripsit, iudicarunt; non quidem forsan de extremis eius diebus; quando grauiter tortus, cum morbo conflictabatur; sed eo tempore, quo nobilis matrona oppidi Mougis, marito, quem Lausannæ relinquebat, non saluta-

E to,

to, Geneuam demigrauit, quò maritus venire non erat ausus. Et ante hoc tempus etiam exploratum habeo, matronas in suspicionem vocatas, de quibus vulgò musitabatur, quæ sæpe & valdè familiariter ipsum domi suæ conueniebant sine arbitris, nisi fortè cum infante, quam manû secum ducerent, & Bibliorum volumine, quod sub axillis gererent; quæ si in quem cognatorum aut amicorum per viam incidissent, rogarenturque, quò iter haberent, responsum alacres dabant, ire se quæsitum sanctum hunc hominem, scrupulum vt illis quendam eximeret, seu vt dubium illis quoddam solueret, & manebant apud illum longo tempore. Singulariter autem erat sermo de cuiusdam nobilis viri vxore, quæ in prouincias has religionis istius studio commigrarat; nomini ob certas causas parco; domicilium autem habebat non procul Geneua, quasi medium inter hanc & liberas terras apud Saconnay, in territorio Gez; ipsa iuuencula, blandula, bellula, elegantiforma, atque alacris. Ad quam Calvinus frequenter, & valdè quidem frequenter diuertebat, vt cœnaret; pernoctabat verò etiam marito absente à domo, & peregrè extra prouinciam profecto. Et scio ego, norunt etiam alij, famulam, quæ Dominæ illi tum inferuiebat, iurata letexisse, & esse fassam, vestigia se in lecto hera duplicia offendisse, etiam si maritus pere-

peregrè abesset. Atque Calvinus illic ea nocte & cœnarat, & dormierat; famula autem nimium loquax ob hos sermones primum increpita, deinde domo etiam exacta est. Sed hoc ego in medio relinquo, sicne fit, an secus; tantum dicam, in quo bonos cordatosque viros mihi assensuros existimo, meminisse ipsum debuisse, idque exequi, quod Paulus ad Thessalonicenses cap. v. admonuit, ab omni mali specie abstinete, inquit. Vnum præter cætera valdè certum & multis etiam cognitum, præterire non debeo, de Domina nimirum Iuliana de Brederode, Jacobi de Burgundia Domini de Fallais, cuius suprâ mentio etiam facta est, coniuge. Hic Nobilis, à quo tempore Genevam intrauit, imbecilli semper valetudine fuit, & sub medicorum cura. Quem Calvinus nonnunquâ inuisens matronam Iolandam eius vxorem sæpe sic est allocutus. Quid facies, inquit, hoc homine tam malè affecto? nunquam erit, tibi vt seruitium exhibere queat; me si audias, mori ipsum fines; & quantum abest, vt mortuus sit? Quem si mori contingat, nos inter nos coniuges erimus. Indignata hoc sermone & valdè offensa Domina, marito suadet, Geneua relicta, ad Bernenses vt abeat, persuadetque, nam sic fecit. Illa autem clam hoc tenere non potuit, sed multis bonis & honoratis viris narrare consuevit, & ego narrantem, cum maritus præsens esset, audiui. Cæterum hoc

notandum, eorum, qui Geneuæ, vel quousque eorum iurisdictio porrigeretur, commorabantur, neminem de Caluino mussitare, aut quicquam queri ausum, cui non vel exilium, vel mors statim parata essent: Mille enim astus, mille cautelæ ipsi in promptu & ad manum erant, quibus hoc ausos, vt se aduersus eos tueretur, impetebat. Nam eos rumore in vulgus sparso, homines esse improbos, atheos, Libertinos, perduelles, patriæ hostes atque proditores, sic exagitabat, vt vel mortem ipsis, vel exilium procuraret. Cuius rei exempla aliquot recensero, non magis mihi, quam alijs multis singulari prudentia viris cognita, qui diligenter eius praxin, & quo vteretur, astum notare, & obseruare consueuerunt. De Castalione, Carolo, Bernardo Ochino, & de Petro Morando, nihil dicam, quorum ipse præsentiam tolerare non poterat. qui nullum neque magistrum admitteret, neque socium; sed dicam aliquid de quodam eleemosynario Reginae quondam Nauarræ, cui Montouseto nomen. Hic metu Regis Nauarri, qui aduersus eum odio incitatus ob religionem erat, seu, vt melius dicam, ob doctrinam Lutheranam, quam magno feruore tuebatur profitebaturque, cum neque in Gallia, neque in Nauarræ regno satis se tutum esse & securum æstimaret, cum bona venia Reginae suæ heræ,

ra, & cum eius consilio Geneuam commi-
grauit, quò ad pauperum loculos peculium-
que ipsa paucis ante diebus quater mille
Francos ad egenorum miseriam, egestatem-
que subleuandem miserat. A Regina autem
commendatitias ferens gratus fuit propter
heram, & benignè à Caluino alijsque sus-
ceptus est; sed cum Caluinum diligenter ob-
seruaret, notaretque in distribuendis eleemosy-
nis qua is fide versaretur, & quàm parum inde
pauperibus subueniretur, tenere se non potuit,
quin hoc questus ad eos referret, quos sibi ami-
cos credebat. Euestigio ad Caluini hoc aures
perlatum est, qui multos sibi ita deuotos habe-
bat, vt exploratorum loco seruirent, & sugge-
rent, admonerentque; de omnibus rebus, quæ
per urbem fierent, & qui de ipso sermones es-
sent. Bonus hic igitur Montousetus ab omni-
bus statim desertus est, eique Caluinus ob id
malè voluit, commendationisque; nulla amplius
ratione habita, amici simul & subsidia ipsum de-
stituunt. In angustias illas redactus, prolixè per-
litteras de omnibus rebus Reginam heram su-
am certiozem reddit, quemadmodum Geneuen-
ses se ministri gererent, & Caluinus imprimis;
tum, quæ ad pauperum indigentiam subleuan-
dam mitterentur subsidia, quomodo ipse di-
spensaret; ad extremum, ad Reginae opem con-
fugiens, eius fauorem, gratiam, subsidia, & li-
beralitatem implorat. Nec multo post certum

illa hominem ad quosdam, qui inter aduenas
Geneuæ commorantes præter cæteros clari e-
rant, veluti ad eum, quem dixi Dominum de
Fallais, ad Magnificum Megrettum atque alios
cum literis misit, admonens, Caluinum vt ob-
seruarent, metuendum enim ne nouus aliquis
hypocrita sit, impostorque, fumos qui Christi-
anis vendat; nam non ignorare se quam mala
fide in eleemosynis distribuendis versaretur.
Diulgatum statim per urbem inter exteros
hoc fuit. Et Caluinus cum diu ignorare hoc
non posset, simulac rescivit, suspicatus statim,
imò propè certus ex Montouseti hoc delatio-
ne prouenire, quem non dubitabat Reginae
heræ suæ huiusmodi suggessisse, subtilem ad-
modum fraudem imaginatus est, qua iram Re-
ginae mitigaret, suspicionemque hanc à se auer-
teret. Scribit igitur binas ad eandem Dominam
sequenti nocte literas, quarum alteræ valde e-
rant lenes, humiles, gratijs & comitate plenæ, in
quibus rogabat, ne fidem adiungere vellet, vel
sermonibus, vel scriptis literis quorundam ma-
ledicorum, qui, cum turpiter viuerent & Liber-
tini essent, ob rigorem & disciplinæ seuerita-
tem, qua in illorum vitijs reprehendendis & cor-
rigendis vteretur, ipsi malè vellent, atque idcir-
cò falsis confictisque criminibus in odium no-
bilium Dominorum & matronarum per literas
præcipitare conarentur; Futurum vt breui in-
telligat, quanto cum zelo, & verbum Dei, &
Eccle-

Ecclesiæ negotia ipse administraret. Has literas sic scriptas, clausas, diligenterque obfirmatas in vestis suæ sacculum abderat. Alteræ autem literæ vehementes erant, superbæ, amarulentæ, mordaces, in quibus miris eam modis perstrin- gebat, impiam vocans, Libertinam, hypocritam, Anabaptistarum fautricem, quæ domi suæ clā retineret insignes duos hæreticos, Quintinum & Antonium Pocque, & vnâ cum vxoribus ale- ret; suam verò, quam in Deū haberet, fiduciam tantam esse, eamque conscientiam, qua susten- taretur, vt hæc sibi propugnaculum essent, & murus aheneus contra omnes mundi potesta- tes, neque se hac fretum Regum Reginarūque, & qui in mundo essent Principum iram, odi- um atque intentatas sibi minas quicquam per- timescere; dicam amplius, terribili Dei iudicio, quod in eius caput breui redundaturū esset, ter- rere ausus est. Vix credo reperiri mortaliū quē- quam posse, quantauis etiam dignitate ex- cellat, qui tales, tam ignominiosas, tam pro- caces, etiam ad vilissimum homuncionem da- re vel vellet literas vel posset. Has ipse sic scri- ptas, & manu sua tātum, vsitato sibi more, sub- signatas, nondum tamen clausas: mane facto plurimis simul congregatis post concionem ostendit, inter eos autem erat etiam hic Mon- touletus. Varia erant de illis variorum iudicia. Prudentiores tantam audaciam mirari satis nō poterāt, & tam illustri Dominæ tam acerbas li-

teras scribere, imprudens factum iudicabant. Alij incogitantes minusque considerati, valde laudabant, tanquam ex Christiana constantia & magnanimitate profectum. Quantus hic est, aiebant, qui viros etiam Principes & magnates nihil veritus, veritatem neq; apud hos dissimulat? Post lectas autem, Magdalenaë templum, vbi fuerat concionatus, egressus est, & duobus, qui, cum legeretur, praesentes fuerant, videntibus obfignat, inque vestis suae receptaculum ad alteras illas lenes submisit atque comiter scriptas adiungit. In ipso momento, qui à Regina missus fuerat, illi designatus fuit, quem accersens priores illas, quas diximus, perbenigne & peramenter scriptas ei porrigit, commendatque, rogans, ipsimet Reginae in manus ut traderet; quod se facturum is recipit, & postquam erat praeclusus, iter ingreditur. Itaque qui aderant, posteriorem amarulentam illam, quam praelegi audierat, hanc ipsam esse, quam tabellarius accepisset, planè sunt arbitrati. Atque hoc pacto bonus prudensque hic vir simul Reginae fucatis literis, & ementitae humilitatis specie illudit, simul os eis occludit, qui ex literis à Regina missis peruersam de se opinionem concipere potuissent

AEterùm hic astus latere diu non potuit, estq; tam subtilis machinatio non multò post hac occasione detecta, quòd miser Montousetus magis etiam omni fauore præsidioque destitutus, maioriq; aduersum se odio concitato, Geneuam relinquere coactus fuit, & ad heram suam redire; quamuis certum sibi inde periculum immineret, mori nimirum semel eligens, quàm in perpetuis miserijs & angustijs languidum diù superesse. Reuersus igitur Regiæ coràm & ad longum exponit Geneuensium viuendi rationem, illorum mores & vitam graphicè depingit; res, & pauperibus largita, adscriptaque bona in quos usus verterentur, quemadmodum dispensarentur, multis verbis enarrat. Regina, cui Eleemosynarij sui integer & syncerus animus satis erat exploratus, cùm insuper certa esset, eum neque stolidum, omninoque stupidum, neque vafre astutū esse, literas ei exhibet inspiciendas, quas ad se Calvinus postremò scripserat tum, cùm certum eò hominem destinasset. Quas cùm videret ex diametro contrarias esse, & omninò diuersas ab illis, quarum Calvinus exemplum ostenderat Geneuæ, legeratque multis coràm astantibus, quas diximus fuisse asperrimas, arrogantia, fastu, iniurijs ac contumelijs plenas; Regiæ hoc indicat & designat etiam, qui, cùm legerentur, præsentibus adstitissent. Quocircà, vt

E 5 rem

rem ipsam exactè cognosceret, certum rursus hominem illa Geneuam remittit, vnà cum literis his Caluini suauibus tanquã ex melle & saccharo compositis, adiunxitq; suas ad honoratos quosdam viros Geneuæ commorantes, quos Montousetus affirmarat præsentem tum fuisse, cum Caluinus legeret, quas se Regina missurũ præ se ferebat. Abit, reditq; tabellarius, responsum ferens, ei, quod dixerat Montousetus, consentaneum. Vnde non solùm Regina Caluino minus tribuere cœpit, (quem deinceps non alium, quàm vafum aliquem veteratorem & malitiosum hypocritam æstimabat) verùm quotquot etiam has eius fraudes intelligerent, alieno ab illo animo fiebant; quorum aliqui deserta Geneua, in Bernensium prouincias demigrarunt, multũ eius vaficie offensi, vt qui indies Diabolicæ suę malignitatis, & infernalium fraudum noua exempla ederet, prodigiosaq; testimonia proferret. Ex quorum numero vnum ego admodum illustre recitabo, sed peruulgatũ tamen, & omnibus Geneuensium, Bernensiumque primoribus optimè cognitum, de Domino Amyotto Perrino, illustri fanè & maximè insigni, summæq; authoritatis in ea Republica viro, vbi ex præcipuis Senatoribus fuit & supremus rei militaris Præfectus. Quem talem, tantumq; virũ, cum animaduerneret Caluinus intercedere persæpè, suisq; consilijs aduersari, conatusq; irritos facere, de eo è medio tollendo occul-

occulta consilia machinari, & inire cœpit. Valde autem conuenientem prætextum ratus, si de prodicione contra urbem suspectum reddere posset, commodam & oportunam aliquam desiderij sui perficiendi rationem sedulò inuestigat. Quod dum agit, Cardinalis Bellayus Roma rediens, Geneua tum fortè iter fecit, ad Regem in aulam contendens. Geneuenses toti in hoc erant, quomodo eum honorarent, & pro more ciuitatis optimum & nobilissimum, quod habere possent, vinum solennibus lagenis præsentantes, omnia ei humanitatis officia cum quanta possent magnificentia exhibuerunt. Post eius discessum cum in aulam peruenisset, Calvinus vt consilia sua & animo conceptum facinus prosequeretur, confingit literas, tanquã à Cardinale, vel ab alio, eius tamen intimo amico scriptas, quibus Geneuenses certiores reddebat, Regem bono erga Rempub. animo esse, & ad eam fœdere atque amicitia sibi coniungendam valdè propenso; consilium idcirco suum esse, vt ex suo corpore legatum mitterent, qui fœdus amicitiamque hanc Reipublice nomine sollicitaret. Miseri, & parum confiderati ciues magna leuitate fidem statim huic nuncio adhibent, & tanta re non amplius ponderata eligunt, qui cum Rege de hoc tractaturus ad aulam legatus proficisceretur; & quidem Amyottum Perrinum tanquam inter omnes, sicut reuera erat, maximè eloquentem & idoneum.

neum. Calvinus valdè lætus atque hilaris sic rem cecidisse, & hunc electum esse, persuasissimum habebat, nunquam futurum, vt Perrinus saluus reuerteretur, ob eas, quas contra hanc Ciuitatem Rex, & qui circa Regem erant Confiliarij, inimicitias gererēt; veluti in quam ex Francia facinorosi omnes, quales essent, decoctores, desperati, falsarij, iniqui nummularij, & denique Apostatæ, tanquam in tutissimum asylum confugerent. Et profectò Perrinum Montmourencius, Franciæ Conestabilis, toruum admodum est intuitus, qui aduentus eius quæ esset causa, quod eius mandatum, quæ legationis capita cùm intellexisset, ferociter admodum responsum dedit, stultum eum & temerarium esse; iret, renunciaret egregijs suis Dominis Geneuensibus, venirent nudi, indusijs tantum tecti, & laqueo in collum iniecto, & sic se ad pedes Regis supplices proijcerent, ac misericordiam eius potiùs implorarent, quàm tanta cum arrogancia & fastu eius amicitiam atque fœdus ambirent. Quibus verbis, alijsque æquè, aut magis etiam atrocibus Perrinus vehementer est consternatus; sed subsistit nihilominus per aliquot dies in Francia, priusquam Geneuam repeteret.

CA-

CAPVT XVII.

Interea infœlici illi Perrino non poterat in mentem venire, eratque ignarus prorsus, quæ in ipsum fâbâ cuderetur, quæue tenderentur retia per literas passim, sub sociorum eiusdemque sectæ Parisijs, alijsque in oppidis commorantium nomine missas, quarum sententia erat, Aduigilare & excubias agere vellêt; eorum Legatum enim de tradenda Regi Ciuitate cum Conestabile consilia clam inire. Cuius argumenti plures quidẽ aliæ post alias ad diuersos, qui Geneuam commigrârant, tanquam à diuersis per Franciam scriptæ essent, Geneuam peruenêre; quæ cum metum illis incuterent, tum in magnam Perrinum suspicionem immicitiasque coniecerunt; atq; paucis post diebus re infecta, Geneuam rursus ipse quoq; redijt. Tum aliæ rursus subornatæ literæ, quasi peregrè venirent, & à varijs, qui per Franciam Religionẽ illam sectarentur, scriptæ essent; nam illorum nomen præferebant, ad magnificum Megretum, & ad alios allatæ sunt, quibus confirmabatur, Perrinum Regi pollicitum, se urbem ei traditurum, habere ad eam rem paratos & Duces, & milites, qui simulato, quasi in Sabaudiam instituisent, itinere, certa & constituta nocte per pactas, instructasque infidias in urbem introducendi essent. Quo falso, de tradenda & occupanda vrbe, rumore sic sparso, ex Francia aduenæ,
qui

qui Geneuę commorabantur, cum in magnam
suspicionem coniecti valdè suarum rerum du-
bij essent, ecce superuerunt alię literę ex ea-
dem officina, ex qua & priores, ad ipsum quo-
que Dominum Amyottum Perrinum à Præsi-
de Sabaudię Pelissono, cuius nomine subscri-
ptę erant & subsignatę, quarum hæc erat sen-
tentia: Domine Præfekte voluit Rex, mihi que
mandauit, vt scriberem & admonerem te, fi-
dem ipsi ne falleres, promissa que seruares, qui
in summo te apud Sabaudos loco idcirco con-
stituet. Tabellarius, quod erat instructus, non
immemor, ad domum Perrini venit eo tempo-
re, quo domi eum non esse satis sciebat. Vxo-
rem ergo allocutus ei literas tradit, rogans, ma-
rito vt eas redderet, & nequaquam alteri; Lau-
fanna reuersum, quo se profecturum magna ce-
leritate aiebat, responsum repetiturum. Quibus
literis lectis magnopere perculsus, & minimè
vel insidias, vel proditionem, quę sibi suborna-
rentur, suspicatus, rectà ad Calvinum conten-
dit; vbi casu etiam magnificum Megrettum of-
fendit, & cum illis communicat de literis, quas
accepisset, consilium que rogat; Deum testatus,
ignorare se, vnde eę venirent, neque cum quo-
quam hominum commercium huiusmodi re-
rum habere. Calvinus, qui auctor esset, solus
consciens, blandis eum verbis consolatus, in De-
um oculos spem que suam figat, eique se com-
mendet, hortatur, post aliquot fortè dies certi-
ora

ora auditurum; saltem tabellarij, qui literas attulisset, reditum expectaret. Perrinus hoc consilium secutus, eique fidens, nemini literas preterea exhibet, sed in secretum locum conclavis sui reponit. At Calvinus suarum rerum, quas agebat, minime negligens, & nequaquam tardus post horam circiter, solus sine arbitris domi eum suæ conuenit, literas iterum sibi exhiberi rogans, esse sententiam (nam hoc simulabat) quam in eis diligentius expendere & penitius inspicere cuperet. Perrinus proditionem ne suspicatus quidem, in conclaue eum introducit, extrahitque literas ex secretiori illo loco in quem eas reposuerat; hūc Calvinus diligenter notans, postquam paululum quid legisset, reddit literas, domumque reuertitur, neq; moram aliquam interponit, & calamo arrepto nouas effingit, eidē magnifico Megretto inscriptas; eas vero nobili cuidam ex Frācia viro attribuit, quibus Megrettū de proditione certiorē reddebat, quæ esset per Præfectum vrbis Perrinum adornata, hortabaturque, Senatui Geneuensi indicaret, vt vigilijs custodijque ciuitatē munirent. nam certo venditam, atque non procul inde per Sabaudiam in insidijs collocatos, qui in eam irruerēt. Eodem vespere hæ literæ Megretto sunt redditæ; qui valde percussus repente nulla mora, nulla deliberatione interposita Calvinum adit, eiq; has literas ostendit. Calvinus totus cōmoueri visus (sic enim simulabat)

labat)

labat) excessurum se vrbe ad fines Bernensium aut Basiliensium profitebatur, quem Megretus bono animo esse iussit, promisitq; hoc se, quicquid esset, ad Senatum postridiè relaturum, atque se Perrino oppositurum. quod magno cum studio & zelo etiam fecit: Nam varias ad Syndicos & minoris Concilij Senatores literas attulit, quas à diuersis suis amicis per Franciam, sic enim aiebat, accepisset; addens, etiam ipsi Perrino à Fori Voconij in Sabaudia Præsidente Pelissono de eadem re, & de promisso, quo Regi teneretur, missas, quas pridie D. Caluino, sibiq; legendas ipse exhibuisset. Euestigiò magnus apparitor ad accersendum Caluinum, vt in Senatum veniret, est missus; neque longè illi abeundum fuit, cum is ad portas curiæ euentum expectans excubaret. Ingressus igitur in aulam & Senatorum confessum, rogatusque, num vidisset has Præsidis Chamberij literas? Vidisse se respondit; hoc insuper addens, etiam quo loco eas recondidisset, nōsse, itaq; allaturū se eas, si Dominis visum sic esset, placeretque mandare hoc Præsecto Amyotto Perrino, vt clauis sui conclauis traderet, sibiq; adiungerēt deinde ex suo cœtu aliquos, qui secū vnà irent. Placuit: itaque literæ statim allatæ fuere, & in Senatu lectæ, statimq; Perrinus infœlix mirè confusus consternatusque, simulac lectæ fuere, in carcerem abreptus, arctamque in custodiam detrusus est. Qui rumor totam urbem compleuit,

uit, suntque mirabiles inter ciues' exterisque sermones tum auditi. Amicis vero & cognatis intercedentibus, cum sui defendendi potestas facta esset, inter cætera innocentiae argumenta declaratum Senatui fuit, nunquam facturum Perrinum, tales vt literas Caluino & Megretto inspiciendas exhiberet, ei si culpæ affinis, ac proditionis sibi ipsi conscius fuisset. Quod tantum apud Senatum valuit, vt literas ad Peliffonum præsidem mittendas esse decreuerit, ad hoc, num eius & ab ipso missæ, nec ne, essent, explorandum. Qui suas esse literas constanter negabat; neque se vel mandante vel approbante atque conscio scriptas. Sic mortis periculo, quod ipsi imminebat, miser Perrinus creptus fuit, neque dubium esse poterat, stratagema varri, & versipellis alicuius ministri hoc fuisse, licet nomine suo digitoque designari nondum tum clarè posset. Ac Perrinus quidem vinculis & carcere solutus, libertatique & pristinis honoribus est restitutus, supremumque ei vrbs Præfecti imperium est prorogatum. Quamuis autem auctores insidiarum, quinam essent, ad plenum & clarè non constaret; (tanto cū astu & tam secretè cautimque subornatæ fuere) tamen in Caluino eiusque socijs suspicio vehemens hæsit, & ex eorum officina profectas esse grauisimæ erat coniecturæ. Ex quo ingratitude Caluini perspici potest, & beneficij immemor animus, & quàm is male gratus Perrino esset,

F

qui

qui eius causa, vt ab exilio reuocaretur, labores molestiasque non minimas sustinuerat, & Argentoratum ipsiusmet ad eum accersendum & reducendum profectus fuerat. Vxori fanè Perrini iuenculæ, iracundæ, audaciq̃ue animus non defuit, si facere potuisset, Caluino necem idcirco procurandi, quem publicè alta claraque voce probris incessens, perfidum proditorem, malignum, improbumque inclamabat, at Senatus eam compescuit, seriumque graui pœna constituta mandatum dedit, ne contra Caluinum & eius vel honorem, vel personam quicquam moliretur ageretque.

CAPVT XVIII.

 Aluinus nihil remittens de odio, quod aduersus Perrinum conceperat, vt erat inexorabilis, & iniuriarum ac mali propositi tenacissimus, omnes inuestigare modos pergit, quibus vel necem ei procuraret, vel vrbe saltem exigat, & in exilium extrudat; tempus autem oportunum, quo maligno suo satisfacere desiderio commodè posset; attentè semper obseruabat; interea operam dans, ex ipso Senatu quosdam ad suas partes vt posset pertrahere. Et alios quidem muneribus, ex pauperum peculio clam elargitis, alliciebat; ex quorum numero fuit Lambertus quidam, rei familiaris angustia pressus, cui hoc exprobratum aliquoties fuisse constat, quod ex pauperum loculis de

de serico thoraces gereret. Alijs pecuniã magnis summis ad mercimonia exercẽda mutuam dabat. Nam quamuis Beza valdẽ eum egenum fuisse videri velit, affirmetque; tamen, vt de cæteris fileam, quendam Claudium de Paon pharmacopolam satis notum est aliquandiu mutuas ab ipso quingentas libras sumpsisse; quibus verò hoc conditionibus, me latet. Alios spe honorum, atque fauoris, & gratiæ pollicitatione lactans circumducebat. Vnde nihil in concilio & Senatu tractabatur, quod per hos homines sibi sic obstrictos non cognosceret, nulla erant officia, nulli dignitatum gradus ad quos gratos deditosque sibi promouere, suffragia quasi in manu sua habens, nõ posset. Et hic quidẽ vnus modus fuit, quo sibi viam sternebat ad ea, quæ animo concepisset, facile perficienda: sed ex altera parte curabat hoc etiã, & per subtiles suas praxes cõsequebatur, vt exterorũ plurimi, qui Geneuã commigrarant, Franci, Belgæ seu Flandri, Angli, aut Itali etiam, ciuitate donati, ius ciuium cõsequerentur, admissi. s. per minus concilium tantũmodò, non rogatis neq; approbantib. Ducentũuiris. Hinc inter veteres & nouos huiusmodi recenter ascitos ciues querelæ frequentes natæ sunt atque auditæ. Quas tamen querelas contẽnere iam aduenæ & infititij poterant, & faciebant etiã, qui numero, potentia, opibus antiquos natosq; ciues etiã superabant. Quibus vt se fortius obijcere possent, laque-

us illis quasi iniectus est, falso rumore excitato ac malitiosè per urbem sparso; is erat, veteres incolas & natos ciues conspirare aduersus aduentitios, deque his semel vna nocte tollendis consilia occulta inire; qua occasione cupidè arrepta aduentitij cœpere quasi excubias agere, & idcirco armati per urbem nocturno tempore incedere, ita tamen, vt in comitatu suo etiam aliquot ex veteribus inquilinis haberent singulariter Caluino addictis ac deuotis. Inter cæteros Cottinus Baudichonius erat, ex familia, ex vultu, ex rapinis alijsque facinoribus satis notus, vt eum aliter describere non videatur operæpretium; hic nocte quadam, & quidem intempesta, in Francorum comitatu, qui armati per urbem gradiebantur, vnà erat. Quo per vicus diuulgato conuenerunt statim magno numero ciues nati, eosque repertos verbis adorsu, sciscitanti sunt, quid in animo haberent, & qua auctoritate hoc facerent, quod sic turmatim & armis cincti nocte intempesta viciatim vagarentur. Rumor & tumultus per urbem ingens erat, parumque aberat, quin armis correptis sanguis funderetur. Ad quem tumultum ex quatuor Scabinis siue Syndicis Henricus Haubert Pharmacopola (non enim eius domus longe aberat ab eo loco, vbi exoriebatur) accurrit, & apprehenso Syndicali suo sceptro sedare adnifus; sed parum promouit, nullumque neque ipsius auctoritas, neque exhortationes apud illos locum inuen-

uenerūt, donec Amyottus Perrinus supremus
Geneuæ rei militaris Præfectus superueniret,
qui cernens seditionem magis incallescere, ani-
mosque contra se etiam amplius hinc inde in-
flammati, Henricum Haubert Syndicum appel-
lat, vt pro auctoritate, qua fungeretur, tumul-
tum, seuerè imperando, compesceret; in quo se
is valde tepidum & pusillanimè ostendit, quip-
pe recens ad hunc honoris gradum vocatus, ne
que satis instructus, quemadmodum alij impe-
rio metuque coerceri deberēt. Extracto igitur
ex manu eius Syndicali baculo Perrinus Præfe-
ctus extollit vehementer vocem, alteque excla-
mat, obedire illos magistratui oportere, hocq;
sæpe repetit, & magna voce eos obiurgat, rogat
que, num agnoscerent hunc baculum, & magi-
stratui, qui eo representaretur, obtemperare in
animum inducere possent? Victi auctoritate vi-
ri, exhortationibus, increpationibus, & paula-
tim dilabuntur, & domū se quisque conferunt,
estque hoc pacto hic tumultus atque seditio se-
data. Non multo post, quā dilapsi omnes essent
sub mediam noctē quatuor Syndici, & vnà reli-
qui minoris Concilij proceres conuocati, ad
Curiam venerunt, vbi narrat Haubertus ordi-
ne rem omnem, quomodo gesta erat, & quæ ip-
se viderat, Dominum Amyottum collaudans,
qui nisi intercessisset, magnam cædem fuisse fu-
turam. In deliberationem vocata res est, & in-
quisitio in seditionis authores, vt ad pœnam

quererentur, decreta; Sed ea ipsa nocte & mane etiam Calvinus Henricum hunc Haubert Syndicum mille dolis aggressus, miraque persuadens, eò induxit, vt in Concilio, quod statim post habendū erat, & cui Perrinus per sua quædam priuata, quæ tum forte inciderant, negotia interesse nō poterat, multo alter quàm nocturno concilio fecisset, de hac ipsa re loqueretur. Nam de Perrino questus est, quod vi ex manibus Syndicale sibi sceptrum extorsisset, cū hac verborum insolentia, inuitis, non solum ipso, sed & Deo, & qui eum Syndicum constituerent, id se facturum tamen esse. Amici Caluino addictissimi, qui in Senatu erant, cum ad eā rem subornati & sollicitati essent, curram & ipsi impulerunt, vt rueret, Perrinusque præcipitaretur, qui aberat, ignarus proditiōnis & infidiarum, quæ sibi struebantur. Dictæ autem variæ contra absentem sententiæ in Senatu, & eousq; res producta, vt concluderetur, ipsum non solum conscium, verum authorem etiam fuisse nocturni illius tumultus & seditionis, neq; esse de nihilo, quod rumore de exulibus tollendis ferebatur; demum negotium intimorum Caluini amicorum opera tanta est dexteritate gestū atque sollicitatū, vt multi eo ipso die ex ciuium liberis comprehensi & inter hos duo viri iuuenes, alijque, qui nocturno tumultui interfuerant, ipsorum sodales, in carcerem abrepti fuerint.

Myottus Perrinus clam monitus, quę ipsi insidię strueretur, nihil moratus, in fines Bernensium secedit, Geneua relicta; sequunturque exemplum eius Dominus Petrus Vvandel, Balthasares, alijque horum cognati, & inter se fidissimę amici, contra quos Caluini fautores, qui potissima concilij pars erant, ipso instigante Caluino, occulta alebant odia. Et reperti statim quę plurimi testes fuere, qui coniuratione de exulibus e medio tollendis facta esse asseuerant. Quo falso colore & impostura permulti adolescentes, ciuium liberi, abducti in carcerem sunt, a quibus partim tormentorum cruciatu, partim subtilibus machinationibus, partim etiã blanditijs & magnificis promissis confessionem extorsere, coniurationem factam, quinimo Perrinum, Vvandelium & Balthasares eius esse capita. Post quę confessionem in calore illo atque impetu, nihil morati hos ipsos adolescentes abreptos extremo statim supplicio affecere. Qui omnes in supplicij theatro constituti, Deo teste inuocato passim profitebantur immerito hæc se pati; de quib. accusaretur cõficta esse omnia, & quę edẽ dissent confessione partim tormentorum nimio cruciatu, partim falsis promissis extortã. Quę eũ essent ad Perrinũ, Vvandelium, & Balthasares aliosque, qui Geneua excesserat perlata, ad Bernensium fidem confugientes, eorum se iudicio

permiserunt, si causa cecidissent, & culpæ huius
 affines esse, cuius Geneuæ infimularentur, con-
 uicti essent, omnem mox pœnam, quam hi de-
 creuissent, subire parati. Et hi quidem Domini
 quæstione super toto hoc negotio habita, post-
 quam ad ipsius rei veritatem penetraissent, per
 literas missisq̃ue legatis Geneuenses serio ad-
 hortati sunt, temperarent ab huiusmodi machi-
 nationibus, & nimium crudelibus exemplis,
 quibus, præterquam quod cum Dei illa proximo-
 rumq̃ue iniuria coniuncta essent, vicinor-
 um etiam odium & offensionem sibi confla-
 rent. At nullis consilijs, nullis exhortationibus
 impetrare hoc à Geneuensibus Bernenses po-
 tuerunt, vt ab incepto desistere vellent, qui plu-
 res indies ad vincula, ad supplicia nihilominus
 rapiabant; quos iisdem, quibus priores illos,
 technis tormentisq̃; ad ea, quæ præscripsissent,
 quæue voluissent confitendum inductos, ada-
 ctosque neci statim, simulac cõfessi essent, tra-
 diderunt, Deum innocentia suæ testem implo-
 rantes, & publice ac palâ, partim dolos & tech-
 nas, partim tortorum tormentorumque diri-
 tatem proponentes, atque accusantes, quibus
 ab illis has confessiones falsas, & veritati suis-
 que conscientijs repugnantes elicuissent extor-
 sissentq̃ue; nimirum, vt quæ ad ignominiam,
 dedecus, & detrimentum Perrini, Vvandelii; &
 Balthasarum vergerent, faterentur, quos inno-
 centes, eique culpæ, quam ipsis imponerent, mi-
 nime

nime affines esse, publicè profitebantur, pronun-
ciabant, declarabantq;. Quæ cum sic gesta
esse, certò cognitum perspectumq; Bernenses
haberent, Perrinum & alios Geneva profugos,
suos ciues effectos, & ab huiusmodi crimini-
bus, quæ per imposturam & calumniam ipsis
imponerentur, immunes declaratos, in suam
fidem & clientelam susceperunt, ad patientiam
eos insuper exhortati sunt, vt bono animo es-
sènt, quietique sub ipsorum patrocinio vitam
traducerent. Cuius rei locupletes satis testes ip-
si Bernensium proceres esse posse, & non gra-
uatim quoque mihi futuros, affirmare audeo.
Quoniam Beza autem in eleganti illa sua præ-
fatione in gratiam commendationemque ma-
gistri, patris, & amici sui, in præiudicium verò,
dedecus, & ignominiam Perrini, & qui cum eo
tum Geneva excefferant, hæc aliter narrat, &
contrario planè modo; ex eis, quæ illo tempo-
re Geneva acciderunt, duo recitare aggrediar,
ita vulgo nota, vt ea nemo, nisi omnium morta-
lium impudentissimus, inficias ire possit. Pri-
mum erit de adolescente illo Bertelier, qui per
eandem imposturam & calumniam, qua & cæ-
teri, quos dixi, in vinculis tenebatur. Hic cum
esset generosi & constantis animi, & iudices, at-
que ministri, suadente & instigante Caluino, mi-
feros tâtaque calumnia oneratos captiuos, spe-
ciosis verborum aucupijs lenocinijsque irre-
tire, & illaqueare satagerent, nulla neq; ad per-

suadendum composita oratione, neque subdolis pollicitationibus ullis, quibus eius animus aggressi nitebantur permouere atque flectere, ad quicquã contra reclamantem conscientiam vel faciendum, vel dicendũ induci potuit. Ideoque quæstionibus subditus & atrociter tortus est, nec tamen neque in equuleo extensus neq; fidiculis arctissimè cõstrictus, quamuis ex saxorum ad pedes appensorum pondere, funiculis, quibus manus colligatæ erant, ter quaterue ruptis, frangi tamen aut vinci, neque à constantia deduci fortis eius animus potuit. Quo conspecto miserè discrutiebantur animi. Et inter eos quidam, cui nomen Amblar Corne, excandescens: Tibi, aiebat, aut confitendum hoc est, aut toties fidiculis extenderis, donec brachia pedesq; à reliquo corpore auellantur. nam existimas obstinatione tua Dominos te vincere posse? At cum nihilominus iuuenis nihil de sua constantia remitteret, neque adduci posset vt falsum quid, conscientia reclamante, fateretur, ad dolum confugiunt. is erat, vt adolescentis captiui mater, quæ sæua, horrenda & crudelia exempla, qualia Geneuæ edebantur, detestata, ad Caturiges, qui in Sabaudia finibus sunt, commigrarat, accerferetur. Legationem suscipit hic Amblar Corne, minoris concilij Senator vehemens & acer Caluini discipulus, vt ad fœminam profectus eam Geneuam perduceret, salutis & honori

nori filij consulturam. Matri ille verba dare
nôrat, blandis fucatisque sermonibus ac falsis
promissis eius animum captans, & ex Dominis
hoc illi promittens, filium nō solum à vinculis
absolutum, sed ad honores quoque & officia
promotum iri, modo, quod postularent Do-
mini, aperte ac nudè falsus reum se esse agnos-
ceret, & ab Amyotto Perrino, alijsque, qui Ge-
neua profugerant sollicitatum, socius con-
iurationis ab ipsis institutæ vt esse vellet, quod
vt faceret, adduci non potuisse; rogatus as-
fereret. Hæc sola esse, quæ Domini illum con-
fiteri cuperent, quod si faceret, vinculis eximi,
& honoribus augeri posse. Capta dulcibus &
fraudentis sermonibus simplex ac credula
mulier Geneuam venit, & rectà ad carcerem
progressa, filium reperit luxatis membris ad-
modum debilitatum, cui Dominorum volun-
tatem & consilium exponit, qui in carcere ip-
sum potius miserè extinguere constituissent,
quàm ab eo se vinci sinerent; hortatur mi-
sera filium, obtestaturque, vt Dominorum vo-
luntati acquiesceret, ac confitetur, quæ ipsum
confiteri vellent, quamuis falsa esse ipse sibi
conscijs esset. Hunc enim modum in liberta-
tem se vendicandi tantum superesse, quo non
solum vinculis eximi, verùm ad honores etiã,
officia & dignitates peruenire posset; quemad-
modum sibi totius Concilij nomine & manda-
to Amblar Corne esset pollicitus. His adiecit
misera

fera lachrymas, & pias deinde preces, sui ipsius
 si misereri nollet, miseretur saltē matris, quę,
 ipso è viuis sublato, desolata foret sine liberis,
 sine auxilio, sine solatio vlllo, confideret sibi
 Concilij nomine factis pollicitationibus, sibi-
 que cōsuleret. Frangitur pijs his matris lachry-
 mis atque precibus fortis adolescentis animus,
 pariturumque se recipit. Quod illa ad Amblar
 Corne, aliosque Senatores simul ac retulisset,
 coacto sine mora concilio, rursus eadem, quę
 prius, interrogant. Respondet ille, & audacter
 confitetur, pollicitationibus, quę matri factę
 essent, planē confisus. Vix dixerat, confessioq;
 per Notarios excepta fuerat, sententia etiam la-
 ta, & reus esse mortis pronunciatus, eodemque
 ipso die capite plexus est. Quod misera & do-
 lens mater conspicata, secus quàm sperarat, &
 quàm ei concilij totius nomine quidam ex ip-
 sis Dominis pollicitus fuerat, euenisse, videns,
 inquam, filium morte sublato, & se proprii
 sanguinis proditricem, necisq; filij causam esse
 apud animum voluens, præ mœrore, tristitia,
 pudore, sui que ipsius odio, vix à se ipsa manus
 abstinere potuit. Tanquam mente capta autem,
 furiosa que mulier Geneuam statim egressa, que-
 rimonijs que & gemitibus aerem vociferando
 complens, discurrit ad Bernenses, Tygurum,
 Friburgum, & ad alia Heluetiorum oppida pro-
 ficiscitur, & exponit, accusatq; detestabile & in-
 humanum à se patratum facinus, auctoribus ta-
 men

men Geneuensibus Dominis, & imprimis suadente Amblar Corne, illorum ad proditionem huiusmodi instruendā legato & commissario; vindictam deinde contra Geneuam, à Deo, & Cantonum primoribus exposcit. Neget hoc Theodorus Beza, quantum volet, aut quiuis alius; at Bernenses & aliorum in Heluetia oppidorum proceres optimi eiusce rei testes esse poterunt. Adeò enim hoc Geneuensium facinore irritati, tam malè contra eos animati fuère, vt parum abfuerit, quin vnanimè huiusmodi hominum colluuiem pestemque funditus delere constituerint, præ summa verò indignatione in hanc vocem proruperint: Dignam infœlicem hanc urbem esse, quæ funditus euersa, in lacum Lemanum tota immergeretur. At Friburgensium Aduocatus, qui initio præ cæteris in vindictam tanti sceleris inardescere, zeloque iustitiæ concitator esse visus est, munere placatus, non solum de isto feruore suo ipse multum remisit, sed cæterorum etiam procerum iracundiam mitigauit. Et Calvinus interea & ad eius ingenium efformati, eiusque desiderio subseruientes, reliqui Ministri pro concione miseris supplicio sic affectis atque exulibus etiam insultabant, in eosque magnis clamoribus debauchandi nullum finem faciebant, nefarios filios diaboli, improbos, perduelles, ac patriæ proditores, hostesque (qualibus iniuriarum emblematis illorum conciones exornatæ erant) appell-

pellantes. Per Franciam deinde, aliaq; loca passim scribebant, se à Religionis, reformationisq; hostibus quibusdam singulari Dei beneficio liberatos, qui de omnibus ijs exulibus, qui Euāgelij causa Geneuam commigrārant, certa quadam nocte è medio tollendis coniurārant. Neque tamen fucis coloribusq; hanc calumniam sic obumbrare potuerunt, vt non etiam apparet conspicereturq; à pluribus sanè perspicacisq; iudicij viris, etiam ijs, qui Euangelium illud professi, eius studio Geneuam habitatum venerant. Quemadmodum Spifamij quoque necis causa & occasio tandem detecta, planeque cognita est, etsi neque ei colores deessent, ad inuidorum calumniatorum malitiam, ne ea cerni posset, obfuscandam, quæsi. Cæterum innocentiam miserè occisorum, & eorum etiam, qui fuga vitam seruārant, euincit, & contra quasuis inimicorum calumnias satis tuetur, quòd Bernensium proceres, sapientia & prudentia clari viri, hos benigne in fidem & patrocinium susceptos in suas vrbes admiserint, vt pacatam illic, tranquillam, quietam vitam ipsorum subditi atque ciues agerent. Calvinus autem indignissimè hoc ferens, dolos & technas animo versare dies noctesq; non cessabat, quò suis mendacijs colorem obducere posset, veritatis vt aliquam speciem, quæ de occisis, fugitiuisq; effinxerat, retinerent. Contigit igitur Geneuæ res alia memorabilis à Caluino, eiusque socijs sub-

subornata, cuius historiam secundo loco, sicut pollicitus sum, recitabo.

CAPVT XX.

 Dolefcens quidam ex familia Albani Ducis eo tempore, quo is Regis Hispaniarum vice Mediolanensem Prouinciam gubernabat, Geneuam habitatum venit. De cuius aduentu Calvinus certior redditus, (nihil enim erat eorum, quæ Geneuæ fierent, tam minutum, quod non statim per suos exploratores rescisceret) ad se accersitum ipse vnâ cum alijs eiusdem, cuius adolescens erat, nationis, admodum diligenter sollicitant, vt exploratorem se ab Albano Duce submissum esse simulare vellet, cui is hoc in mandatis dedisset, vt & Geneuensis vrbs situm diligenter specularetur, & cum Præfecto Amyotto Perrino, Vvandelio, & vtroque Balthasare de tradenda vrbe negocium conficeret, quod hero suo fuissent polliciti. Hi, cùm eo tempore in Bernensium prouincijs domicilia haberēt, simul ac de noua hac calumnia certiores facti sunt, ad eos in oppidum statim se contulerunt, & supplici libello exhibito, subornatum exploratorem Bernam euocari postularunt, vt illic se iudicio sistens, ipsis coràm probaret, de quibus eos absens criminatus fuerat. Ad Bernensium postulationem explorator per custodes, non tamen

ni

nimum rigidos, ad eos perductus est; per viam autem, quid eum facere, diceréue vellent, apprimè instructus fuit, signaque ei indicata sunt, per quæ singulos, quibus calumnia struebatur, internosceret. Nihil ille, interrogatus, eorum prætermittit, de quibus probè fuerat edoctus, dicere; sed cùm designandi singuli illi forent, signorum, quæ data erant, non satis memor, aberrat. Nam cùm respondisset, & vidisse se illos aliàs, & probè cognitos habere; productos iam, Amyottum Perrinum monstrare iussus, cùm duo essent Balthasares, alterum horum designat, & Amyottum pro Vvandelio accipit. Ex quo pro sua prudentia suspicati statim sunt, & animaduenterunt Bernenses, fallaciam esse atque fraudem, dolo & machinatione Caluini suorumque sociorum subornatam & constructam. Itaque Geneuensium commissarijs cum suo exploratore, vnde venerāt, redire iussis, per calumniam falsò delatos absoluerunt, potestate ijs facta, vt domum quique suam abiret liber. Negare forsan hoc Theodorus Beza posset cum suis, nisi submissus ille calumniator, cùm Geneua paulò post discedens habitu dissimulato, & barba cana ad mentum affixa, in Italiam redire cogitaret, his qui calumniã passi fuerant, impigrè persequentibus, apud Euie-num compræhensus, & ad Bernenses reductus fuisset; vbi tum liberè, & omnem rem plenè, atque palam, sicut erat gesta, confessus est; quomodo

modo nimirum, per quos, & cur subornatus fuisset, inductusque ad illos calumniandum, quos neque nouerat, neque læsus à quoquam fuerat. Cuius confessionis testimonium, publicumque instrumentum communicari tecum sibiq; per Secretarium Bernensium dari, quos diximus, falsò accusati rei postulârunt; neque hoc eis negatum est. quod illi publicum testimonium ad suam innocentiam comprobandâ, cum inimicorum, quorum inde fraudes atque doli luce clarius conspiciabantur, summa infamia, multis postea ostenderunt. Dicant mihi nunc, quidnam de huiusmodi fraudulenter & malitiosè excogitatis artibus machinationibusq; sentiant? sed ij solum dicant, quorum sanum adhuc syncerumq; iudicium est. Nam qui Calvinianæ sectæ alligati sunt, eiq; planè se deuouerunt ac consecrârunt, quod ipsum in omnibus etiam alijs sectis locum habet, his solemne est, & proprium, quæcunq; à suis sectarum magistris designantur & fiunt, ea ut rata habeant, approbent, laudent, magistrisque excusent, & quantum possint, defendant; deniq; ut patriæ exitium inferri, domicilia ac bona sua diripi, familiam, proximosque, cognatos & amicos opprimi, æquiori animo ferant, quàm sectæ aliquid suæ decedere, magistrisque suis dedecus aut ignominiam irrogari. Memini ego ministros Calvinianos, cum ab eis quæsitum esset, qua conscientia tanta mendacia, tantasque calum-

G

nias

nias contra proximos excogitatas suo comprobare calculo possent; ad Dei gloriam id & ad impiorum Euangelij hostium, qui reformationi se opponerent, euerfionem à se fieri respondisse. Nam esse hoc in Geneuensi Ecclesia certum, & constitutum quasi dogma, vbi Dei gloria ageretur, mentiri, & mendacium deinde veritatis specie fucare atque adumbrare non modò licitum esse, sed & nonnunquam necessarium.

CAPVT XXI.

Aluinus ad nouandas res natus, & valde propensus, vt quietem publicam turbaret, ad aliud excogitandum accingitur. Nam Ministris Bernensium, per illas nimirum prouincias, quas ad imperium suum adiunxerant, proponit, eisque suggerit, vt bonorum omnium Ecclesiasticorum, quæ Abbates, Episcopi, Canonici, Priores, Pastores possiderent, omnium demum beneficiorum, quæ sacerdotibus ante Religionis mutationem attributa fuissent, sibi committi administrationem dispensationemque postulerent. Nam id æquum esse; quippe cum in Actis Apostolorum exemplum extet, scriptumque legatur, recens baptizatos Christianos, & ad Ecclesiam adiunctos preterea agrorum, quæ vendidissent ad Apostolorum pedes attulisse, & per eos deinde pro sua cuique necessitate distributa esse. Quo exemplo
plo

pro Caluino se etiam, quæ Ecclesiastici antè habuissent, bona quasi in suam domum deriuare, administrationemque inuadere posse putauit. Bernenses autem ad hos sermones furdi, ipsis domū remissis, seuerè vetant, ne ea de re verba vnquam amplius faciant, sed ad suam quisque functionem concionandique munus redeat. At verò Caluinus, quamuis de hac arce deiectus & spe sua frustratus, non quiescit tamen, sed Magistro Petro Vireto, Lausannensi, alijsq; recens subiugatæ terræ ministris suggerit, necessariam Ministro excommunicandi potestatem esse, sine qua nimirū malos falsosque Christianos à bonis & synceris segregandi auctoritate ministerium vilesceret, Dei que verbum in contemptum veniret. Id cum in illorum Consistorijs expositum fuisset, per omnes illarum ditionum classes eligendos certos aliquos esse, deliberatum & conclusum fuit, quæ ad hanc rem impetrandam atque efficiendam supplicem Dominis libellum porrigerent. Sed cum sapienter, quid Ministri postularent, & quanti hoc esset ponderis, quod sibi permitti concedique vellent, apud se in concilio Domini expenderent, de hac re, eiusq; magnitudine vnus ex illis verba faciens, demonstraui conclusitque tandem, multò præstare sub inquisitionis rigore in Hispania, quam apud Bernenses commorari atque viuere, tanta si semel Ministris potestas fieret, vt, quos liberet, excom-

municare possent. Responsumque idcirco Ministris est: Quæ illis mandata esset concionandi, populumque instituendi prouincia, huic sedulo incumbere; hanc verò rem missam facerent, neque de ea loquerentur in posterum. De quo Calvinus certior factus, vt erat inquieto ingenio, & in proposito suo persequendo obstinatus, vrget eo etiam magis Ministros, & coràm & per literas, nullumque vrgerendi finem facit, donec tantum plerosque exacuisset, & inflammasset, vt profiterentur, ministerio defungi se malle, quàm hac excommunicandi potestate destitui. Dicebant enim, nihil hoc aliud esse, quàm Euangelium contaminare, & cœnam prophanare, si ea promiscue bonis simul & malis, & non minus ijs, qui vitijs obnoxij, quàm qui virtutibus dediti essent, exhiberetur. Atque idcirco Bernam iterum reuersi, eiusdem argumenti alterum libellum supplicem præsentârunt. Et responsum iterum est, Aduocato ex totius concilij sententia edicente; Abirent, & quod ipsis mandatum esset concionandi populumque instituendi munus exequerentur, neque, vt huius rei causa reuerterentur, opus esse: nam Dominos nunquam, quod postulerent, concessuros, neque per suas ditiones excommunicandi vllam vnquam aliam rationem potestatemq; admissuros, quàm quæ per iudicis sceptrum fieret, qua improbos & sceleratos ille pro suis quosq; criminib⁹ puniret ac plecte-

ret; cuius rei causa gladium accepisset. At Calvinus contrà, qui ab eo, quod animo semel concepisset, rupe quavis durior, & immotus magis deduci non poterat, Viretum aliosque Ministros sibi addictos deuotosque porrò incitat, boni pastoris officium esse inculcans, non solum in pascua læta oues deducere, verum sollicitum etiã esse, ne qua scabies gregem infestet, & si quam scabiosam ouem conspiciat, à reliquo grege seiungere, vt non grex totus inficiatur. His adiicit, literas ad se ex varijs Frãciæ locis, oppidis atque castris perlatas esse, quibus multi sibi Ministros verbi Dei mitti postulerent. Quæ instillata illis noua opinio Ministrorum audaciam multum confirmauit, auxitque plurimum, adeo, vt quidam, inter quos etiã ipse Viretus fuit, tertio, & quidem suo ipsorum nomine tantummodò, cum Bernam idcirco profecti essent, arroganter, & obstinatè cõtendere, & hanc excommunicandi, malosque à cœna repellendi potestatem à Dominis extorqueri adnisi sint, quam nisi ab ipsis impetrarent, non se Christi Natiuitatis festo, quod instaret, cœnam administraturos, sed ministerium etiam deserturos minabantur. Quæ tanta proteruia & arrogantia mirum in modum offensi Domini, proscribendos ignominiosè, & cum infamiæ quadam nota esse decreuerunt, dimittendosque cum literis, quas ad Prefectos suos singuli perferrèt, quarum hæc esset sententia, vt lectis literis, eos,

qui attulissent, Ministros publicè per tubæ sonum & ignominiosè proscriptos statim denunciarent. Singulis datæ huius argumenti fuere, clausæ diligenter, & signatæ: quas ferebant, ignari suo se iugulo gladium adferre; quod in maximam illis vituperationem, probrum, atq; dedecus cedebat. Nam simulac reuerfi domum fuere, omnes publicè, vt imperatum erat, & cum ignominia proscripti sunt, vno Vireto excepto, qui clam de eo per intimos amicos admonitus, rectà Geneuam contenderat, minime delatis ad Præfectum Lausannensem literis. Qui, Vireti hac fraude cognita, Primoribus aliquot ciuitatis comitatus, domum eius adit, omniaque scrutatus, & imprimis conclaue, plurimas reperit ad Viretum manu ipsius Caluini scriptas literas, per quas variæ & subtiles machinationes, vaferrimæ artes detectæ fuere, à Caluino primum excogitatæ, sed ad quas Vireti opem, auxiliatricemque manum expetebat; inter cæteras autem etiã illæ erant, quibus incitauerat Viretum, ad excommunicandi illam potestatem postulandam, aut, nisi esset consecutus, ad ministerium deferendum. Reperta etiã Amboisiana illa machinatio atque coniuratio contra Franciscum II. Francorum Regem; sed & millæ aliæ nouationes, quarum author esse atque inceptor Caluinus moliebatur, inuentæ fuerunt. Ex his epistolis binæ & quadraginta Bernensibus Dominis præsentatæ,

tatæ,

tatæ, & mirum in modum ex earum lectione
offensi fuere; ex quibus quàm maligno spiritu
agitaretur Calvinus, quantaq; eius iniquitas es-
set, cognoscerent. Quem Theodorus Beza ni-
hilominus laudibus in cœlum ferre, & super o-
mnes alios leni admodum animo fuisse, beni-
gno, tranquillo, pacifico persuadere conatur,
ratus cum stolidis ouibus, vel inconsideratis
vitulis, quos facilè decipere queat, sibi rem esse.

CAPVT XXII.

AD extremos eius annos veniamus,
videamusq;, quàm varijs ante obi-
tum morbis afflictus consumptus-
que fuerit. Scribit Beza, phthysi, co-
lica, asthma seu respirandi difficultate, calcu-
lo, podagra, hæmorrhoidibus vexatum fuisse,
præter sibi familiarem hemicraniam & acres ca-
pitis dolores, quibus plerunque torquebatur.
En tibi varia & diuersa, quæ simul in ipsum in-
gruerunt, morborum genera, & cum quibus
valdè miserè per multos annos, imò verò vîq;
dum spiritum exhalaret, conflictatus fuit; cer-
tum & expressum diuinæ aduersus eum iræ in-
dicium ac testimoniũ. Quod si quis, multos e-
tiam sanctos homines, dum in hac vita essent,
dira multa, & in corpore, & in bonis perpeffos,
alleget, & de Iob satis cognitum omnibus exem-
plum proferat; Respondebo, sic Deo visum fu-
isse, vt tanquam illustre patientiæ exemplum

futurus in bonis hic atq; corpore affligeretur; sed ad fiduciam in nobis stabiliendam confirmandamq; , nunquam se iustum, sibi ex animo ac verè fidentem deserturum, omnibus eundè Iob calamitatibus liberatum, omni foelicitate, & multis rursus magnisq; muneribus cumulasse. Quod S. Iacobus cap. 5. epistolæ suæ Canonicae pulchrè in hæc verba explicauit; Sufferentiã, inquit, Iob audistis, & finem Domini vidistis, hoc est, exitum atque finem, quem eius afflictioni Dominus imposuit. Et vidistis, inquit, quoniam misericors est Dominus & miserator. Quibus verbis sententias nobis Dauidis proponere, & in memoriam reuocare Apostolus voluisse videtur, quæ sunt 33. Psalmo, quibus suo exemplo ad Deum laudandum, timendum, eiq; fidendum, eius gratia & benignitate erga bonos, seueritate contra malos proposita, inuitat: Oculi Domini, inquit, super iustos, & aures eius in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit: Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Et sequitur: Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum, delinquent. Sic prioris ad Corinth, epistolæ cap. 10. D. Paulus Dei filijs & electis

Etis, si in hoc mundo in calamitates & miseras incidere ipsos contingat, certam liberationem foelicemque exitum promittit: Fidelis, inquit, Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Sed ad Calvinum nostrum, & ad grauisimos eius, variosque morbos, quibus miserè ad extremum vsque spiritum excruciatu fuit, reuertamur; quem, preter eos, quos Beza referente commemorauimus, eo quoque morbi genere afflictum constat, quo iusto Dei iudicio quosdam manifestos & apertos Dei hostes, qui diuinum honorem atque gloriam inuaserant, sibi que vsurpant, vexatos punitosque legimus, is est pedicularis. nam & hi vermes totum eius corpus peruaserunt, & foetidissimo, ac virulentissimo circa verenda vlcere, vermibus has sic foede vlcernas partes miserime corrodentibus, percussus est. Sic quondam Honorius II. Vandalorum Rex, postquam Ecclesiam Orthodoxam annos octo persecutus fuerat, pediculari morbo consumptus est: Sic Arnulphus Imperator, Caroli Crassii successor, magnus templorum violator, vastatorque: Sic Maximianus immanissimus Christianorum hostis: Sic Antiochus Epiphanes, homo summe nefarius, impius, & magnus veterator, qui templo Hierosolymitano nefarie expilato, ad veri Dei contemptum Iouis in illo simulachrum statuit & erexit: Sic crudelis Herodes,

G S

qui

qui innocentes pueros sustulit, sibiq; Dei honorem & titulum vsurpauit; sic, inquam, hi omnes nefarij & scelerati à vermibus corrofi, extincti sunt. Sic demum plures alij hypocritæ, Deiq; hostes, qui prætextu & colore sanctitatis atque zeli assumpto, veritatem oppugnauerant, iusto Dei iudicio & vindicta in hac vita à pediculis grauissimè vexati, & à vermibus miserè corrofi, post longum & diuturnum cruciatum exterminati sunt, morteq; extincti, & post hanc in alteram illam longè miserrimam mortè ad æternas illas infernales pœnas in perpetuum cruciandi sunt præcipitati. In quos illud Psalmistæ verissimè quadrat: Duplici contritione afflixit illum. Quomodò sanè duplici consummatione Calvinus dici potest cõsumptus. Nam quicquid scribat Beza, quantumuis se illis, qui mortem eius impiè traductæ vitæ amplum satis testimoniũ tulisse censent, opponat, & Calvinum filiorum Dei morte ex hac vita excessisse, contendat, verissimum tamen est, quod grauissimos dolores & asperrimos cruciatus, quibus Dei in illum seuera grauissimaq; manu ingruente excruciabatur, non ferens, Dæmonibus inuocatis, iurans, execrans & blasphemans miser expirauerit. Cuius illi testimonium perhibuere, qui decumbenti ad extremum vsq; hælitum ministrârunt. Idcirco neget, quantum uolet Beza, negentq; alij, satis sic se rem habere exploratum est; imò hoc etiam, quòd diem atque horam

horam

horam detestatus sit & execrârit, quam vnquâ
 studijs vel scriptionibus impendisset, cum ex
ulceribus totoque corpore grauisissimi foetores
emanarent, ob quorum graueolentiam & sibi
ipsi grauis, &, quæ eum circumstabat, familia
erat. Quam causam fuisse etiam hi eius dome-
 stici narrârunt, quod visitari se nollet. Cæte-
 rum Theodorus Beza aliud quid recitat, quod
 ad magnum etiam, Magistri sui, amici atque pa-
 rentis, Caluini encomium & honorem perti-
 nuisse censet; id ego silentio præterire non de-
 beo, scilicet, cum per morbum domi detinere-
 tur, & idcirco côciones lectionesq; necessariò
intermitteret, ociosum tamen minimè desedis-
se, sed domi etiam suæ labori sedulò incubuis-
se, & eo quidem tempore postremam suam In-
stitutionem Latinam simul & Gallicam, & au-
spicatam, & absolutam ab ipso esse. Vbi non erit
 absolum, si quis Bezam interroget, quænam
 illa fuerit postrema Institutio ab ipso tum cœ-
 pta & absoluta. Non enim est nobis nisi prima
 illa conspecta, quàm diu antè & composuerat,
 & in lucem emiserat. Quæ si tam erat benè, ad-
 eoque absolutè facta scriptaque, nihil vt in ea
 desideraretur, quod fuit operæpretium, toties
 eandem formare & reformare? En tibi autem
 in aperto mendacio deprehensus tenetur, quo
 affirmauerat, magistrum suū & parentem Cal-
 uinum ita extremè & absolutè doctum fuisse,
 nunquam vt sententiam aut dogma à se prola-

tum aut scriptum retractauerit, correxeritque. Cæterum astum Caluini considera: repræhensus quippe & hæreseos notatus ab ijs, qui in eius Institutionibus primæ & secundæ editionis, crassos eius errores falsasq; sententias multas offenderāt, ipse errores in libris suis admissos primum corrigebat, ac tum, suppressis prioribus exemplaribus, & alijs in lucem editis nouis, illos, à quibus erat reprehensus, quæue censura interposita, erroris eum hæreseosq; damnauerant, laceffens, eis se audacter opponebat, mendaces, impostores, calumniatores vocans, & ad illam editionem appellans, ex qua errores sustulerat. Per quam imposturam absoluti alicuius & irrepræhensibilis doctoris, qui nihil à se scriptum dictumue retractasset, qualis uideri haberi que ab omnibus cupiebat, nomen sibi & opinionem parare conabatur.

CAPVT XXIII.

SED de Caluini vita, maligno ingenio, imposturis, de eiusdem immensis doloribus, quibus ante obitum potenti & iusta Dei dextra miserè excruciatum fuit, de que eius animam agentis impatientia atque desperatione satis superque hætenus dictum est; sequitur, ut de doctrinam, & quanta ille sinceritate in sacra scriptura tractanda versatus sit, dispiciamus. Illum enim Beza in præfatione sua super omnes omnino san-

sanctos Patres, Doctoresq; tam veteres, quàm nostri seculi, qui vnquam scriptis doctrinaque excelluisse leguntur, extollit, tanquam qui omnes post se longè reliquerit, cum res multò secus se tamen habeat. Nam ex omnibus, qui vnquam extiterunt, hæreticis (de illis loquor, qui religionem Christianam professi fuere, & zelo se Dei agi iactârunt) qui similia fecerit, & de Deo magis absurdè & impiè locutus sit, atque scripserit, neminem fuisse credo; idque fecisse eum aut per turpem ignorantiam, aut Diabolicam malitiam, aut vtraq; ignorantia simul & malitia transfuersum actum iudico. Cùm enim maligno, ad vindictam valdè propenso, & improbo animo fuisse satis hætenus à nobis probatū adeoque certum sit; quis dicat verè doctum, sapientia, atq; Dei rerumq; diuinarum pura, incorruptaq; cognitione imbutum esse potuisse, scriptura contra testimonium perhibente, In malignam animam sapientiam non ingredi? Neque tamen, iam enim aliquid de eius doctrina dicendum, inficias eo, eloquentem hominem fuisse, in linguarum cognitione versatum fuisse, vidisse multa, legisse & scripsisse etiã multa; sed ad veram diuinarum scripturarum & synceram cognitionem intellectumq; ipsum penetrasse, hoc est, quod planè pernego. Ex ijs, quæ de diuina prouidentia, de præscientia & prædestinatione se ipse, quis recti saniq; iudicij est, qui non clarè perspiciat, Manetis Persæ hære-
fin,

fin, à quo Manichæi nomē sunt sortiti, reuexisse, qui omnia non modò bona, sed mala etiam ex æterno quodam Dei decreto necessariò planè fieri asseuerârunt. Quod licet ijsdem planè verbis Calvinus non dicat, ijsdemq; terminis, tantundem tamen ipsum dicere me demonstraturum deinceps confido. Vbi notare hoc conuenit, sathanæ hunc dolum esse, vt veteres olim damnatas praxes hæresesq; resuscitaturus, post lapsa aliquot temporum spatia, ambitiosos & arrogantes homines inquirat & instruat, per quos easdem rursus disseminet; transformet autem, & tegat alijs verbis, alijsque coloribus obductas proferat, ne agnoscantur, vt simplicibus incautisque, ne ab illis abhorreant, facilius imponat. Et his quidem facile imponere potest; at docti & sapientes homines, sanctique spiritus numine afflati statim, licet ad fucum faciendum alio colore tinctas, agnoscunt tamen, viriliter reijciunt, efficaciterq; conuellere nōrunt. Quod Constantini Magni tempore sic euenisse constat, circa annum Domini plus minus trecentesimo vicesimo octauum; quando Arrius, presbyter Alexandrinus, per huiusmodi Sathanicum astum atque dolum damnatam diu ante, & in Episcoporum synodis reiectam Ebionis, Artemij & Pauli Samosatani falsam & erroneam doctrinam renouauit. Quippe latere hoc Alexandrum Alexandria Episcopum diu non potuit, qui Arrio, Dei verita-

rita-

ritatisque hostis Diaboli instrumento ac ministro, venenum Ebionis, aliorumque propagante & disseminante, quamuis alijs verbis palliare, statim hoc agnouit, detexit, vicinosque Episcopos, vt cauerent, admonuit. Sic Calvinus nostro seculo Manetis hæresim effossam eruit, & in conspectum, aliò tamen ornatu circumdatam cinctamque protulit. Quamuis enim fatalem necessitatem non nominet, neque cum de ea sermonem instituit, tam claris, apertisque verbis vtatur, (ita enim nimium se proderet, fuissetque ab vniuersa statim Ecclesia repudiatus) nihilominus in hominum actionibus necessitatem, Laurentij Vallæ sententiam probans laudansque, constituit. Qua de re in proprio de Dei prouidentia opere, quod post hoc, Deo approbante, propediem sequetur, copiosè tractaturum me spero. Cùm scribit autem, defenditque, Adam Dei ordinatione & æterno decreto in peccatum necessariò esse prolapsum; cùm Adæ posteros quosdam, qui saluentur, esse electos, alios sempiternæ morti destinatos docet, & diuersitatis huiusce primam præcipuamque causam esse Dei voluntatem asseuerat, sententiam quandam D. Augustini ex eius super Genesin libro, ad hoc comprobandum allegans, qua, quæcunque sunt, fiuntque, eorum omnium solam Dei voluntatem causam existere, ille asserit; huiusmodi cùm de Deo docet, nonne Deum summè vituperat & tradu-

traducit? Quis enim adeò durus & inhumanus pater est, qui vt necet, vt laqueo perimat, vt tamque adimat, idcirco filium generat? O doctrinam impiam. Deum scriptura mille in locis pronunciat detestari peccatum & prohibere, neque damnatorum perditione atque punitio-
 ne delectari; vt quis pereat, ab ipsius voluntate alienum esse; ab ipso non esse, quod Israel se perditum eat, & filiorum numero excidat; exprobrare autem eis, quod non intermiserit facere quæcunque optimum, benignissimum, & misericordissimum parentem pro filiorum salute præstare conueniat. Hæc de Deo scriptura prædicat: Calvinus autem hunc tam benignum parentem quosdam idcirco, vt perderet atque damnaret, creasse, & in hunc mundum produxisse affirmat. Hancine igitur doctrinam aut manifesta ex ignorantia, aut Diabolica malitia, aut ex vtraque simul profectam esse animaduertimus? Iam Augustino tam sancto Patri affingere, quasi ille dixerit eorum, quæ in mundo fiunt, omnium Dei voluntatem solam causam esse, cæca grandisque vel ignorantia est, vel malitiosa impostura. Quam enim sanctissimi Patris sententiam producit, ea significatur, tot & tam diuersa animantium genera esse volatiliu, piscium, quadrupedu, reptilium, omnisque, quæ in rebus creatis est, conditionis atque ordinis, aliam rationem dari non posse, quam quod sic condi, crearique; Deus voluerit, & sic illi placue-
 rit,

rit; cū hoc scriptura dicat, sicut Deo placuit, sicut voluit, ita cūcta tam in cælo, quàm in terra facta esse & producta. Casus verò rebellionis & spirituum Apostasie, peccati & transgressionis Adam, eorumq; criminum, quę mali quotidie perpetrant, authorem Deum facere, ita quidem, vt eius voluntas & æternum decretum harum omnium rerum causa esse asseratur; quàm est crassa ignorantia, & quanta cum Dei ignominia coniuncta, contraq; diuinum honorem quàm euidentis est blasphemia? Quod vnquam sensisse aut dicere voluisse optimū pijsimumque doctorem Augustinum quis credat? Hinc itaq; luce meridiana clarius Caluini ignorantia & diabolica elucet malitia. Quem plurimas, si quis aduertat, diuinę scripturę sententias mirè sic contortas inuertere, contraq; verum genuinumq; sensum interpretari reperiet; quas ego tamen in id, quod dixi, quodq; propediem in lucem emittere opus decreui, reijcio & referuo. Nunc vero deinceps, quanta is Iesum Christum Dei filiū, Dominum & Redemptorem nostrum ignominia & probro affecerit, videamus.

CAPVT XXIIII.

DVO autem tantummodò, ne sim prolixus, & auditori, lectoriue molestus, in medium adferre decreui, reliquis alteri operi reseruatis. Primum erit de eo, quod Epistolam ad Hebræos

H expo-

exponens scripsit, ad quintum caput præcipuè, ubi D. Paulus in orationis, quam Christus parum antè, quàm Iudæis in manus traderetur, in monte Oliuarum ad Patrem direxit, mentionem incidens, Et exauditus est, ait, pro sua reuerentia; quomodo in veteri & vulgata editione legitur. Calvinus autem communem interpretationem in Ecclesia ab omni antiquitate approbatam rejiciens, hanc vocem *διλάβεσθαι* metum & dubitationem exponit, manifestos siue imprudens siue malitiosè errores committens. Primò, Iesum Christum Dominum nostrum adeò terribili, ait, mortis terrore concussum, vt quasi in desperationem incideret, anxius & sollicitus, ne à morte absorberetur & deglutiretur. Nam his vocibus Latinè scribens visum esse, qui librum habent, videre possunt, quod Gallicè expressit, *il y a englouty*. Maiorem in Christum eiusque dignitatem, blasphemiam vel Ebionem, vel Artemium, vel Paulum Samosatenum, vel horum sectatorem Arrium, vel ipsum denique Mahometem vnquam protulisse non reperio. Nam imprimis Christi diuinitatem inficiatur, conuellitque, talem eum nobis exhibens, qui finem suum ignorauerit, neque securus, planeque certus fuerit, Dei se filium esse, qui vitæ & necis sue potestatem plenâ obtineret. An verò ignorabat Calvinus, quæ à Christo antea dicta fuerant, quæue in Euangelio Ioannis cap. 10. referuntur? Propterea diligit
me

me pater, quia pono animam meam, vt iterum
sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego po-
no eam à meipso. potestatem habeo ponendi
eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam,
hoc mandatum accepi à patre meo. Optarem e-
go, vt hic misera Caluini m̄cipia, nimis ei mi-
serè addicta ac deuota, considerare vellent, quo-
nam pacto Dominus noster Iesus Christus, ne
à morte absorberetur, h̄sitare ac metuere po-
tuerit, cum verus & Deus, & homo esset, qui
neque cur in hunc mundum venerat, causam
vnquam ignorauit, & quem, neque quo mor-
tis genere tollendus esset, neque modus, instru-
menta, authores, incitatores, imò ne locus qui-
dem & hora, vbi & quando passurus esset, vn-
quam latuere. Præterea, si caput nostrum, quod
fidei, ac spei nostræ, eiusque certitudinis atque
fiduciæ, quam in diuinis nos habere promissis
conuenit, fons est, origo, atque perfectio, si h̄-
sitauit, si exhorruit, vacillauitque, quid nos de-
bilia eius & infirma membra, quantam in nobis
dubitationem residere, quàm parum securos,
certosque esse oporteret? An verò Esaias aliquis
medius & quidem viuus dissectus, ita hunc ta-
men extremum & maximum dolorem tulit, ac
si nullum neque malum, neque pœnam perfen-
tisceret. Ananias, Azarias, Misael adolescentes,
in ardentem fornacem missi, tantum absuit,
vt eiulantes animum spemque abiecerint, me-
tuerintque, ne in medijs flammis à morte deglu-
tuerent.

tirentur, vt etiam laudes Deo atque hymnum
 decantauerint. D. Stephanus lapidibus obrutus,
 non modo non est turbatus, neque timore con-
 cidit, sed pro ijs, qui lapides in ipsum confer-
 tim iactabant, necisq; eius authores erāt, Deum
 deprecatus est. Marcellinus cum fratre Diocle-
 tiani iussu, multis confixus sentibus, quasi do-
 lores mortemqueridens, lætus hunc Psalmum
 decantabat: Ecce quàm bonum & quàm iucun-
 dum habitare fratres in vnum. Denique infini-
 ti alij non Christiani modò, & de vita æterna se-
 curi, verumetiam gentiles magno animo mor-
 tem contempserunt: Et ipse Dei filius omnes
 mortales magnanimitate & constantia longè su-
 p rans, adeò quidem, vt ne ad millesimam qui-
 dem eius, quæ in ipso fuit, magnanimitatis atq;
 constantiæ partem pertingere quisquàm vn-
 quam potuerit, illène vt animùm, quod Calui-
 nus ait, desponderit, & in adeò fœdũ, abiectum,
 extremumq; timorem prolapsus sit? Nimum
 hoc ignominiosum est de Dei filio sentire vel
 loqui. Cæterùm Caluini summam ignorantiam
 malitiamve agè hic contemplemur. Qui ad con-
 firmãdam opinionem suam vsitatam Græcæ
 huius vocis *ὠλαβείας* interpretationem immu-
 tat; quæ omnium Græcæ linguæ peritorũ iu-
 dicio, metum, cautionem, reuerentiam atq; pi-
 eratem denotat, hoc est, cultum, officiumque,
 quod Deo primum, tum parentibus, & demũ
 honoratis, & in dignitate aliqua constitutis vi-
 ris

ris debemus. Est, vbi & hanc eius vocis significationem, vt ab officio & ratione discessionem designet, reperias; neq; reperies tamen, vbi ignominiosum huiusmodi aliquē seu timorem, seu metum, qui ex animi pusillanimitate ob imminens aliquod periculum proficiscatur, sed vbi honestum ex amore & reuerentia natum timorem potius significet, quo erga quenquam ob eius dignitatem atq; excellentiam plerumque afficimur. Quod ex voce *δύλαβης*, quæ hominem religiosum atq; verecundum denotat, magis etiam fit perspicuum. Calvinus autē non pro honesto huiusmodi timore, sed in peiorem partem detorquens, pro horrore atq; tremore accepit, quo quis ob ineuitabile aliquod periculum quasi desperabundus concutitur, cui quidem anxium atq; atrum epitheta dari consueverunt, qualem in Christo Iesu Domino nostro horrorem fuisse nemo sanctorum Doctorum vnquam admisit. Sed alterum etiam insignem errorem in sua versione committit, propositionem *ἀπὸ* omninò aliter, quàm Gracè docti viri omnes, interpretans, Neq; enim *πρὸς* pro *ἀπὸ*, quod à significat, vel ab, vsurpatum vsquam reperias. Vbi si quis mihi obijciat, nō inueniri quoq; vbi (pro) vt est in vulgata versione significet; huic primum respondeo, præstare multò, satiusq; esse, eum vocabulorū vsum, qui tempore confirmatus sit, & ab ecclesia receptus, retinere, quàm temerè, nulla necessitate

efflagitante sic immutare ac detorquere, vt con-
 tra Dei eiusq; filij Iesu Christi honorem atque
 gloriam vsurpentur. Deinde si Calvinus tanta
 fuit eruditione præditus, quantam illi Beza af-
 fingit, an non ἀπὸ interpretari, pro, vel, iuxta,
 posse, obseruare potuit, sicut ἀπὸ τῶν ἰσῆς ὁσίας,
 ex æquis viribus versum legimus? quid vetet
 igitur, vt non hoc etiam loco ἀπὸ τῶν δὲ λάβδας,
 per ex, vel pro, reddatur? Ad hæc, si Caluino
 hunc locum genuino sensui restituere studio
 fuit, quid est, quod tanta temeritate & audacia
 ad textū adijciat pronomen hoc, suo? Ait enim,
 exauditum fuisse à suo timore, quamuis mini-
 mè sic quidem, sed absq; pronomine hoc αὐτῶν,
 tantum ἀπὸ τῶν δὲ λάβδας, pro reuerētia, Græcus
 codex habeat. Nîmis fortassis vrgere hunc lo-
 cū videbor, & diutius immoratus esse, sed hoc
 feci præcipuè, vt Caluini huius, quem Beza su-
 per omnes, qui fuerunt vnquam, omnium tem-
 porum doctos euexit, aut inscitiam, aut maligni-
 tatem, aut simul vtranq; euincerem, ac clarè
 spectandam exhiberem. Addicant se verò de-
 voueantq;ue, qui volent, Caluini doctrinæ, eius-
 que hæresin propugnent, ego referam, quæ ex
 scriptura sacra, & sanctorum Patrum ac vete-
 rum Doctorem, qui S. Apostolis proximè suc-
 cesserunt, sententijs super has Iesu Christi pre-
 ces, & Apostoli hunc ad Hebræos locum, col-
 lecta habeo. Ante omnia verò hoc notare con-
 uenit, eam Christi orationem non esse per eos,
 qui

qui audierunt, presentesque fuerunt, in scripta
 relatam. Sunt enim hæc gesta, & à Domino no-
 stro Iesu Christo verba hæc in monte Oliua-
 rum prolata, quò non nisi tres ex suis dis-
 cipulis adduxerat, reliquis Gethsemani reli-
 ctis. Et hi tres tamen longè ab eo semoti, quan-
 tum iactus est lapidis, & graui etiam somno
 pressi erant. Itaque Spiritus sanctus, cuius in-
 stinctu & inspiratione non per falsos, sed ve-
 ros syncerosque verbi Dei ministros hæc scri-
 pta habemus, instruere nos per hanc oratio-
 nem, & manifestam nobis facere voluit Chri-
 sti Iesu Domini nostri dignitatem, magnificen-
 tiam, excellentiam. Qui, vt eodem quinto capi-
 te Epistolæ ad Hebræos scriptum legimus, in
 diebus carnis suæ, hoc est, vestitus substantia &
 natura humana, ab hominibus nihili habitus,
 à Iudæis verò etiam tanquam improbus ali-
 quis ac latro tractatus, preces, supplicationes-
 que ad eum, qui posset illum saluum facere à
 morte, cum clamore valido & lachrymis obtu-
 lit. Non profugit ergo in procul remotas ter-
 ras, non in sylvas, aut deserta loca, aut in obscu-
 ra se antra abdidit, neque angelis ministris suis
 mandauit, vt se conatibus inimicorum suorum
 opponerent, illis vel cecitate percussis, vel con-
 fusis, vel planè euersis; sed ad Deum patrem
 suum conuersus, illū orauit, & non ex abiecto
 aliquo, muliebri, pusillanimi, horroris & an-
 xietatis, ne à morte absorberetur, pleno ti-

more, verum morti multo magis, quam ab eterno ad redimendum genus humanum ordinata esse nouerat, se generose offerens, in hac verba prorupit: Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, veruntamen, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Vbi spiritus sanctus nos instruit, duas in Iesu Christo Domino nostro naturas, diuinam & humanam fuisse, quarum hec corpore constans, necessitatibus naturalibus obnoxio, & rationali anima, actiones omnes naturales efficiebat, omnia ad huius naturae conseruationem necessaria appetens amplectensque; ab alijs autem eidem naturae aduersis atque contrarijs rebus abhorrens; quales sunt afflictiones, passionibus, cruciatus, & denique mors, quae ipsam naturam humanam destruit & dissoluit; qua ergo homo erat, mortem ipse exhorruit. Quo idem Spiritus sanctus errorem Eutichetis, apud Constantinopolim Abbatis, confutare voluit, qui tertius post Manetem & Apollinarem, de Iesu Christo docendum & defendendum sibi sumpsit, non humanum, sed caeleste illum corpus habuisse, quod ad instar solaris radij per virginis corpus pertransierit, ita ut nequaquam tamen eius substantiae particeps efficeretur; imaginarium & phantasticum Domino nostro, & nulli passionibus obnoxium corpus sic attribuens. Aduersus quam haereticorum opinionem, ut ostendat Christum & verum hominem, & verum Deum fuisse,

fuisse.

fuisse, hanc eius orationem in scripturam sacrã referri spiritui sancto visum est, ex qua constare posset, duplicem in eo voluntatem fuisse, humanam alteram, qua mortem refugerit, & diuinam, secundum cuius præscriptum ratio directã ad Dei se voluntatem conformabat. Rursus, quã huius innocentis mors necessaria esset, qua nisi intercedente humana natura imperfecta permãssisset, & sine spe aliqua resurrectionis, declarare Spiritus sanctus hoc sermone etiam voluit. Et idcirco; si possibile est, aiebat: at cùm possibile non esset, Deo se totum permittit, resignatq; , quem nunquam deseruit, & à cuius voluntate nunquam discessit, sicut enim vna est vtriusq; potentia, eademq; sapientia patris atq; filij, ita vna vtriusq; eademq; voluntas est. Atq; hæc quidem vera & legitima huius loci expositio est, cum præcorum & orthodoxorum Patrum doctrina consentiens, quam veri & legitimi Ecclesiæ filij sequuntur. Caluini illam alteram sequantur, qui se ad falsam eius doctrinam hæresimq; adiungere, eiq; se consecrare volēt.

CAPVT XXV.

AMalius insuper insignis locus est, in quo nimis clarè suam ille inscitiam malitiamq; prodidit. Nam cæteras, quarum plurimæ sunt, contrarias & inter se pugnantes sententias, quod ab alijs obseruata collectaq; sint, ex eius libris repetere

H 5 re su

re superfedeo : at de hoc eius errore à nemi-
ne scriptum quidquam existimo , qui est de Ie-
su Christi ad inferos descensu. Hic enim fidei
articulus non minus momenti atque ponde-
ris ad Christi excellentiam potentiamque com-
probendam habet , quàm alij illi , qui de eius
sunt Natiuitate, Resurrectione, & in cœlum A-
scensione. Quod licet ita sit, Calvinus tamen,
vel Sathanica malitia, vel nimis stupida inscitia,
vel vtraque ex causa occultare illum & suppri-
mere conatus est. Illa verò semper fuit Dæmo-
nis malitia; vt in omnes partes & occasiones in-
tentus sedulò vigilaret, Dei & filij eius Domi-
ni nostri Iesu Christi gloriâ & honorem quem-
admodum obscurare posset ; ad quam rem tan-
quam instrumenta quædam & ministros
nullo non æuo homines superbos aliquot, ar-
rogantes , ambitiosos excitauit atque adhi-
buit, excogitans suggerensque eis peregri-
nam aliquam & absurdam interpretationem
ad damnatas iam olim per sanctos & ortho-
doxos Episcopos hereses rursus introducen-
das. Sic Arrij linguam exacuit, vt subtiliter dif-
ferere, proponere, atque suadere eundem erro-
rem posset, quem Ebion, Artemius, & Paulus
Samosatenus contra filij eandem , quam cum
patre habet substantiam , prius disseminaue-
rant ; cautè tamen, alijs vocibus excogitatis at-
que substitutis , quibus iam olim cognitum
damnatumque Ebionis & sociorum eius vi-
rus

rus, ne agnosci posset, tegeretur. Nulla igitur Arrius huius dictionis ὁμοίωμα, quod est, eiusdem substantiæ, mentione facta, Deum aiebat non esse Patri coæternum, sed Patrem ante Verbum fuisse, quanquam Verbum (sic enim ipse loquebatur) ἵδ, ἐκ ὄντων esset, hoc est, ex rebus non existentibus; quasi dicere vellet, quòd ex rebus creatis non esset. Quibus verborum inuolucris tacitè Iesu Christi diuinitatem negabat. Cæterùm hanc eius fallaciam & imposturam Alexander Alexandria Episcopus statim agnouit, agnitamque damnauit; quod dictum à nobis etiam antea est. De hinc Sathan quendam Photinum, qui erat presbyter, fuscitauit, qui, vt falsam doctrinam suam, quam cogitabat in Ecclesia serere, fucos aspergeret, nouoque colore obductam alia forma conspiciendam exhiberet, Arrianos simul & Orthodoxos reprehendens, non minus horum, quàm illorum doctrinam damnabat, & interea tamen Ebionis eiusque sectatorum hæresim ex Orco reuocabat: Nam dictionem λεγός in Euangelio Ioannis, decretum & prædestinationem humanæ redemptionis, & vitæ æternæ per homines ex Virgine natum restitutionem interpretabatur. Sed hic, vnà cum erronea hac & falsa interpretatione à Basilio Ancyrano, in Galatia Episcopo, est confutatus. Denique, vetus est hoc Sathanæ stratagemma, hæreticos semper aliquos excitare, qui falsis scri-

scripturæ sacræ interpretationibus honorem Christi Domini nostri obfuscent, erroresq; in Ecclesiam introducant; Quod nostro etiã tempore in Caluino experti sumus, qui cum multis locis, tum præcipuè hac falsa versione, dum illud, Descendit ad inferos, ipse, Positus est in sepulchro, reddidit, Iesu Christi gloriæ multũ detraxit. Cùm autem idcirco à quodam sub annum Domini 1552. reprehensus esset, qui hanc ei nimis foedam & vitiosam battologiam approbrabat; suffecisse enim, quod in Symbolo præcessisset, mortuus est & sepultus, neq; per hæc verba, positus est in sepulchro, idem repetere opus fuisse; eius rei causa Catechismos istius editionis, quoscunq; potuit, suppressit, & de hoc Christi Domini nostri descensu mentionem nullam in eis reliquit, qui sub annum 1562. impressi fuere, vt enormes illas suas prioribus editionibus insertas sententias aboleret. Quo facto malam & Diabolicam suam mentem, malũ animum in apertum protulit, non absimilis illi, qui post vulnus alteri inflictum pugionem magna celeritate abscondit, manumq; citissimè retractam in sinum recondit, ne videatur is esse, qui vulnus inflixerat. Sed benè habet, extant etiamnum & reperiri possunt vetera prioris editionis Catechismi illius exemplaria, in quibus Ministrum hoc modo puerum interrogare reperias: *Quid est, quod de eius ad inferos descensu adiectum est?* Et respondet puer, *Nimirum hoc est.*

est, quod non tantum mortem naturalem sustinuit, qua est separatio corporis & anime, sed quod anima quoque eius mirabilibus angustijs constricta conclusaque fuerit, quas S. Petrus dolores mortis appellat. Deinde Minister profequitur, ob quamnam hoc rationem, & quomodo factum sit interrogans: Ad quod Puer, Idcirco videlicet, quia se Deo presentabat sistebatque, ut ei peccatorum nomine satisfaceret, necessarium fuisse, ut horribiles has conscientiae angustias experiretur, non secus, ac si derelictus a Deo esset, imo vero, quasi Deus illi iratus fuisset, atque in illa abyssio constitutum exclamasse: Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? Et paulò post hoc insuper adiungit: Necessè fuisse, ut sic illum Deus affligeret, ut impleretur, quod per Esaiam fuerat predictum, quod nimirum Dei manu propter peccata nostra percussus sit. Nos autem, ut hæc confutemus, à postrema eius sententia ordiemur, qua affirmat; idcirco Christum afflictum sic, tractatumque esse, ut, quæ Esaias prædixerat, adimplerentur: ubi crassam suam inscitiam prodit, quod faciunt etiam, in eoque ipsum imitantur alij eius sectatores, dum multos ex Evangelio similes locos, Hoc autem factum est, ut impleretur, quod dictum est, ipsi vertunt explicantque: Hoc ob hunc finem factum est, ut adimpleretur &c. Nôsse autem ipsam oportuit, obseruasseque, vocem, ut, non semper idem, quod Gallis *a fin* significare, tanquam finalem causam reddat, ob quam aliquid factum sit, sed nonnunquam etiam earum rerum, quæ prædi-

ctæ

Etæ sunt, aut quæ pòst futuræ sint, euentum, &
 vt sic loquar, subsecutionem ea denotari at-
 que exprimi. Sicut exempli causa, quod Psal-
 mo 50. legimus: Peccaui, & malum coram te fe-
 ci, vt iustificeris; non quidem, ob hunc finem
 atque causam, vt iustificeris, ego peccaui, sed
 pòst vel ex meo peccato subsecutum est, vt tua
 iustitia appareret, & quàm esses in promissis
 tuis constans & fidelis, contrà quàm homines
 de te iud. cabant, manifestum fieret; cum nimi-
 rum illi arbitrarentur, quod ob meum pecca-
 tum me deserturus esses, & à te repulsurus, sic-
 ut, qui me præcesserat, Saulem abieceras, & à te
 repuleras, Similis apud Paulū in Epist. ad Rom.
 5. cap. locus est: Lex subintravit, vt abundaret
 delictum; quod non sic accipiendum est, quasi
 eo fine, & ob eam causam lex ingressa dataq; sit,
 vt peccatum magis abundaret, sed sic euenit, vt
 postquàm data lex est, delictum etiam magis,
 quàm prius, cresceret, augeturq;. Adeundem
 planè modū de Christo Iesu dicendū est, quod
 passus multa sit, & in vita sua fecerit, per Prophe-
 tas antè prædicta, non quidem eius rei gratia, &
 ob eum finem, vt Prophetiæ adimpleretur; sed
 euenit, factumque sic est, vt à sanctis Prophetis
 denunciatae prædictiones, per Christum in suis
 passionibus, eiusque rebus gestis adimpleren-
 tur. Vbi duas res, quæ in passione Domini no-
 stri simul reperiuntur, notare atq; discere nos
 conuenit, quarum S. Petrus secundo Actorum
 cap.

cap. meminit; quæ sunt, Præfinitum Dei ac determinatum consilium, deinde eius præscientia: quæ duo inter se differunt. Quasdam enim res Deus in æterno suo consilio definierat, decreueratq; , quale est, quod se Christus per crucem humiliaturus esset, & mortem perpeffurus; aliàs autem præuiderat, vt quidem omnia futura illi præsentia sunt, iniurias nimirum, blasphemias, calumnias, quas Iudæi filio suo illaturi essent: hos autem æterno decreto in suo consilio non ordinârat, prædestinaratque, sed præsciuerat tantummodo, seu præuiderat. Prudenter autem hæc duo distinguenda veniunt, Decretum siue consilium à Deo ordinatum & definitum, eiusque Præscientia. Quorum ex eo differentiam intelligere possumus, quod Iosepho Iacobi filio accidit, vt hoc historia Genesios enarrat: Fratres ille suos post mortem patris turbatos, & metu sollicitos, ne memor iniuriæ esset, quam ab eis accepisset, blandè atque leniter alloquitur: Nolite timere, hoc enim ex Dei ordinatione & definito consilio fuit, quod in Aegyptum ego venerim, vbi ille me exaltare, & in hoc dignitatis gradu collocare determinauit. Et hoc quidem decretum definitumque Dei consilium fuit: At neutiquam illud quoque, quod in eum fratres sæuissent, crudelitatiq; in illum exemplum ederent, quod tamen præuiderat. Quod verò Calvinus docet, eiusque sectatores obstinatè tuentur,
Deum

Deum determinâsse, decreuisse ac prædestinâsse Adæ lapsum, quomodo cæteras res omnes, quæcunque in mundo committuntur & fiunt, falsa opinio est, & iam olim ab Ecclesia damnata. Quamcunque enim excusationem, prætextum, suffugium Calvinus eiusque complices querere atque obijcere tentent, negare non possunt, sic cum loquuntur, hoc se quoque dicere, Deum peccati authorem esse. Sed hac de re vberior tractatio in eo opere sequetur, quod Deo benè iuuante post hoc me editurum recepi. Iam Calvinus etiam audacter in Domini nostri honorem & gloriam per hoc impingit & blasphemus est, quod ea illi attribuat, quæ in eo neq; fuerunt vnquam, neque esse poterunt, synderesim, remorsum, compunctionem & coarctationem conscientie: Nam optimè sibi conscius, & de sua integritate atque innocentia certus, confidenter Iudæos appellans: Quis, inquit, vestrum arguet me de peccato; & alibi rursus: Venit Princeps huius mundi, tanquam me meaq; opera exploraturus, & in me non inuenit quicquam, quod arguat. Sed tempus est, vt loquamur de eisdem Domini nostri Iesu Christi ad inferos descensu, qui ex præcipuis Catholicæ fidei articulis vnus est, non minus gloriam Christi illustrans, quam illi, quibus resurrexisset eum, & in cœlum ascendisse credimus ac profiteamur.

CA-

CAPVT XXVI.

DE quo Christi Iesu Domini nostri
 animæ ad inferos descensu Prophe-
 ta Dauid sic vaticinatus est Psal. 15.
 Non derelinques animam meam in
 inferno, nec dabis Sanctum tuum videre cor-
 ruptionem. Quæ verba B. Petrus Act. 2. de Iesu
 Christo accipit atque exponit, Cuius anima,
 cum ad inferos descendisset, detineri in locis
 profundis sub potestate Principis tenebrarum
 nequaquam poterat; sed postquam prædicâs-
 set, & manifestum fecisset suæ diuinitatis po-
 tentiam, gloriosè ad corpus redijt, assumptaq;
 rursus carne, quæ in sepulchro iacebat, resur-
 rexit, præsentibus sepulchri custodibus, & Dæ-
 monibus, ipsaq; morte inuitis. De hoc eodem
 ad inferos descensu, & quemadmodum his,
 qui illic detinebantur, prædicârit, idem Petrus
 in priori sua Canonica epistola cap. 3. scribit,
 quod Iesus Christus Dominus noster mortuus
 secundum corpus & viuens spiritu, spiritibus,
 qui erant in carcere, veniens prædicauit, hoc
 est, ijs, qui erant sub potestate mortis & Dia-
 boli: prædicauit, inquam, incredulis & iustis, &
 illis quidem, qui Noe tempore increduli fue-
 rant, non vt eos conuerteret ad fidem, sed de
 incredulitate conuictos, asperè redarguit & in-
 crepauit: iustos verò, eos scilicet, qui ad pœnas
 peccati originalis pendendas tantummodò in
 limbo detinebantur, consolatus est, & gloriæ
 I fecit

fecit participes. Et cap. 4. multò etiam clarius testimonium de hac Christi apud inferos prædicatione idem Petrus protulit. Loquens enim de impijs, qui pios iustosque calumniabantur, quòd à peccatis se vitijsque reprimerent ac reuocarent: Rationem, inquit, ei reddent, qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum Deum in spiritu. Quo significare voluit, quòd Iesus Christus prædicatione sua apud inferos facta, iudicem se viuorum atque mortuorum declarauit, manifesta uitque in eo nimirum, quòd impij in carne, secundum quam vixerunt, iudicati sint & damnati: iusti autem propter spiritum, quem diuino munere in via ducem secuti sunt, vitam æternam adipiscantur. Fateor rem hanc intellectu admodum esse difficilem, sed præstat, cum non intelligas, hoc ipsum ingenuè profiteri, quàm malè interpretando Iesu Christi gloriam obscurare, aut deprimere, & scripturam à genuino in alienum sensum detorquere, idque ostentandi ingenij causâ, neue quicquam ignorâsse, sed vt omnibus numeris absoluti, & Dei spiritu insigniter & perfectè dotati atque illustrati doctores esse videamur. Qualem Caluinum fuisse Theodorus Beza nugacibus suis ineptijs & nimis apertis mendacijs, per summam impudentiam & frontem erubescere nesciam, per-

persuadere contendit. Atque possem ego multa alia scripturę loca, à Caluino in suis operibus minus benè versā, & peius etiam exposita proferre, sed cum plerique docti & ingeniosi viri ea iam dudum attigerint, & quendam breui proditurum satis sciam, qui eius errores atque inscitiam copiosè sit demonstraturus. Et demum, ne nimium ego prolixus, lectoriq; molestus sim, huic libello finem imponam, per quem mihi propositum fuit in apertum proferre, atque efficere, vt orbi vniuerso paterent, & cognosci ab omnibus possent, vita, mores, sathanicę imposturę atq; fraudes, demùm mors Caluini, qua iurans, blasphemans, execransq; Deum, & extrema cum desperatione extinctus, ex hac vita migravit: quę causa fuit, vt ostium occluderent, & ad eum inuisendum neminem admitterent, ne videlicet occasio rudibus & miserè seductis aperiendi oculos suos hinc daretur, qui eius doctrina capti, eiq; nimium addicti, contrarium, quàm quòd erant persuasi, cernere atque instrui sic potuissent. Nunc finem impono, & claudo hoc opusculum, humiles & synceros Dei, eiusq; Ecclesię Catholicę filios exhortans, hunc vt tractatum nostrum sibi esse antidoton velint, applicentque tanquam præseruans aliquod pharmacum cõtra pestilentem & venenatam Caluini doctrinam, Theodori Bezę ineptijs tectam & fucatam, cui hoc studium est, vt spiritum tenebrarum in angelum lu-

cis, & lupum in agnum transformet, atque ex Mulo Elephantem faciat. Deum autem precor, vt rudes & idiotæ, miserè à recta salutis semita abducti, & dæmonis fraude erroribus immerfi, oculos mentis suæ aperiant, videantq; quantum à recta regiaque via deflexerint, & quemadmodum, cui mordicus adherent, secta indies magis ac magis euanescat; ipsorum verò, qui sectæ Principes sunt & capita, conatus atq; studia, non modò foelici successu destituantur, sed contra ipsorum vota semper cedant; quod manifestum satis indicium esse potest, Deum, qui illorum conatus semper irritos reddit, prosperum eis successum negans, minimè quoque harum nouationum authorem esse. Dicant enim mihi: Dux Bipontinus cum suo equitatu Germanico, quem in Franciam, ad eam flamma, igniq; vastandam, diripiendamque, hoc tamen prætextu, quasi Religioni succursurus, introduxerat, quem exitum habuit? Heluetij & Geneuenses, à Theodoro Beza sollicitati inductique, vt Lugdunum & Lugdunensem Prouinciã inuaderent, quò deueniunt? Matisconense oppidum & Franciæ ciuitates aliæ, astu ab eis interceptæ, quid est, quòd in eorum imperio & potestate non permanserunt, si à Deo factum est, vt in eorum potestatem venirent? Cathelnau, Renaudie, & Vilemougis, cæteri que coniurationis socij, qui authore atque instigatore Caluino, in necem adolescentis Regis conspirarant, quem

quem suæ coniurationis successum inuenerunt? conatus quò euasit? Certè euentus, fœdusque eorum, exitus & mors ignominiosa amplum factis testimonium perhibuit, à Deo non fuisse missos, sicut Iehu missum ad tollendum Achab & omnem eius progeniem interneccione delendum, liber 4. Reg. cap 9. commemorat. Poltro- tus, qui suafore Theodoro Beza apud Aurelia- num, nobilem, generosum, & strenuum Prin- cipem, Franciscum Lotharingum, Guisix Du- cem per fœdam proditiõem ex insidijs aggres- sus occidit; si Deus ei huius consilij auctor fuit, cur non euasit saluus, sicut Deus Aioth, qui Eglon Regem Moab interfecerat, eripuisse, in lib. Iudic. 3. cap. legitur? Denique pacis & publi- cæ tranquillitatis illis hostibus, qui contra Re- gnum, ipsiusque Regis sui, cui ex sacramento, quo ei erant obstricti, obedientiam & fidelita- tem debebant, vitam nefariè coniurauerant, quàm faustus D. Bartholomæi, Anno gratiæ 1573. festus dies illuxit? Absit verò, vt probem multis bonis & innocentibus tum illatam ne- cem, eamque stragem, quæ diaboli fraude atque malitia per certa Franciæ loca oppidæue nimis quàm crudeliter edebatur. Hoc tamen constan- ter atque liberè profitebor, quicquid siue sen- tiant, siue scribant nonnulli, Calvinianam se- ctam professi, neque illis vicissim, qui fidem fallant, & sanctè promissa non præstent, offici- umque deserant, quæ promiseris, seruanda es-

se. Quod restat, omnes ego, qui Dei spiritu & guntur, cuiusvis etiam status sint atq; ordinis, rogatos atque obtestatos volo, vt assiduo pio- que studio Deum sedulo precentur, vt veros is doctores, legitimosque pastores, qui salutis vi- am syncerè monstrent, & ab omnibus Ecclesiæ agrum erroribus abusibusque repurgent, Ec- clesiæ suæ donare dignetur, Regi quoque no- stro, cæterisque Regibus ac Principibus omni- bus sanctum suum spiritum largiatur, sapienti- amque ad diuinam eius, æquissimamque volun- tatem cognoscendam insulet, ei que vt obedire ac in officio, in Dei timore, veraque religione subditos continere queant, sua gratia assistat at- que adiuuet. Cui Deo, Creatori, Redem- ptori & Saluatori nostro, sit glo- ria, honor atque laus in omne æuum.
Amen.

F I N I S.

ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ
AD AMICUM de necessitate
Institutionis Scholasticæ

Quamquam, ^{quoniam} ~~nam~~ & ~~secu~~
quam magnam laudem, dulcissime
omnium amice, hi, à Deo & vulgo
consequantur, qui filios suos
statim ab ineunte ætate, cum
capaces sunt institutionis ad scho-
las amandant, ut in timore Dei
& ad nominis ejus gloriam edu-
centur, nec eos in ocio & omni
licentia adolescere sinunt, te-
statum facit, & docet nos ex
perientia quotidiana. Nam
cum quidam filium suum ad
Scholas mittit, tunc prudens loquitur:

Hic est probus & pius homo
qui filios suos in disciplina &
timore Dei educari vult.

Imprudentes vero ajunt: Ille putat
se educaturum ex eo Doctorem, cum
tamen illi opus esset, ut ^{ad} ^{nam filium} laborare
assuesceret, quia non potest illi
sumptus, ut decet, ^{supplicare} impendere & in
ludibrio habent eum, cum tamen
vulgus ^{litterarum studio} studiosus ~~sum~~ carere
queat. Sed cum hoc plerumque soleat
accidere & in hac re multum
peccetur ab imprudentibus, qui
non sunt imbuti literis nec
sciunt necessitatem discendi,
de scholastica disciplina neces-
sitate non nihil tibi dicam,

Et ostendam liberos ad Scholas
esse prima aetate tradendos,
neq[ue] hinc priusquam ^{alig} cui,
piam opificio aut ^{vita} ^{generi} apti vide,
antur hinc rebocandos, hoc ^{me} ^{te} ^{co} ^{audias} ^{at} ^{aty} ^{et}
nontem ut benevole at tenteq[ue] ^{rogo.} ^{sanè} ^{enim} ^{q[ue]} ^o ^o ^o ^o
~~ligat~~ Magna ~~enim~~ ~~q[ue]~~ ~~o~~ ~~o~~ ~~o~~ ~~o~~
multa incommoda ex vita ociosa
oriuntur, ut sunt. 1. Ignorantia
quæ est, ut hic qui ignarus est
literarum bonarum nesciat, quid
sit, et quid sibi velit verbum, aut
~~Lex~~ Dei, & quales nos esse, aut
quæ facere, aut ~~quæ~~ omittere
oporteat. 2. Morum rusticitas ^{q[ue]} ^{manus} ^{raris}
ut hic, qui in literis operam
non navabit, nesciat, quomodo
se

se gerere debeat apud homines
se honestiores, ^{aut} prudentiores.

Ex hac quoque vita otiosa ~~fortiter~~
denique oritur bonarum Legum &
pietatis contemptus, ut contemnat
~~numquam audiens~~ verbum di-
num, quod nobis reliquere ut
tradiderunt Propheta & Apostoli
Domini nostri Iesu Christi,
~~quae~~ ^{Et certe haec omnia} ~~omnia~~ ^{posuit} ~~superiora~~ dicta in ado-
lescentibus extra institutionem
bonarum artium, bonitatem indo-
tis extinguunt & perdunt, ut
numquam recte & pie vitam insti-
tuere possint. Quemadmodum enim
folium extinguunt & enecat flores
& herbas optimas, quod hortulani
expu-

expurgant tempore necessitatis
ne per illud herbe laedantur:

Ita etiam multo magis oportet
cuiusque adoleſcentiam suam
curare quod est multo preſtan-
tior herbis, ne illa vitis in vol-
vetur & obducatur. Contra

Vita Scholastica multum ad
fert utilitatis, ut in qua li-
beralia ingenia instituantur mul-
tis virtutibus, primo humanitate
ut hic sciat, qui literis incubuit,
quomodo se erga quemlibet possit
esse humanus & non murmurans
ut quidam sunt erga illos, qui
sunt humiliores se sed ita non
sit sed ^{erud} ~~unumquodque~~ sit charus &
humanus.

Secundo Intelligentia, ut intelligat
quidam eum ^{dicatur} loquatur. Tertio
Linguarum cognitione, ut varias
possit linguas eloqui & interpretari
Quarto, cognitione artium ingenium
arum, ut proficiat in artibus
easque intelligat & cognoscat.
Quinto, studio pietatis, quomodo
debeat secundum voluntatem
Dei vitam institere rectam
& piam. Sexto, regenda familia
quomodo recte queat in Dei
timore regere familiam &
rem publicam tenere. Possunt
hac probari & confirmari; primo
Socratis testimonio, qui se mulierem
rosam & intemperantem futurum fuisse
sateatur, nisi ab his vitis studio pietatis

philosophia re~~tra~~ctus fuisset;
2do: Philippi macedonis, qui
ideo volebat filium suum esse
discipulum Aristotelis ne commit-
teret ea, quae se iam tum com-
mittere saepe poenitabat; Tertio
Platonis qui agebat optandum esse
ut philosophi essent urbium guber-
natores, aut ut gubernatores essent
philosophi. Per multa autem bona
sunt, quae in rempub. con-
ferunt, ii, qui in scholis recte sunt
instituti, ut primo ^{sit} Alius qui in-
formet gubernantem, ut in timo-
re Dei educatur: Alius docen-
do populum ut qui ^{verbum} ~~verbum~~
Dei pure & sincere doceat, &

& Vultus ^{ab eo} in verbo De institutu
atq. Alius sanando aegros, alias
enim in morbo aegroti in ~~morbo~~ per
manerent, & mori cogerentur.
Alius qui dicendo jus, qui le-
ges judiciales seu forenses defen-
dat & iura dicat. Quae omnia ex
vita Scholastica proveniunt. Ueni-
unt ab honoribus & splendore, in
quo non tantum iidem vivunt
sed multos alios ipsi quoque instru-
unt, atq. perducunt. Oritur etiam
ex hac vita Scholastica Scientiarum
felicitas, quae in primis hinc
quoque ad unumquemque vel etiam
Crasso ditiores pervenit. Quia

Ex hac materia composita.

Exordium ab approbatione eorum consilij qui
filios statim cum capaces sunt institutionis
in scholas amandant, ac non in ocio & otio
licet eos adulescere sinunt: Sed cum mil-
go multum in hac re peccetur de scholastica
disciplina necessitate paucis redicendum.

Propositio. Asterisurum est liberos ad scholas mit-
tendos esse prima aetate, neq; priusquam alij
viti apti videantur hinc revoRANDOS. Hoc te-
coramtem ut benevole attendere intelligant.

Primum argumentum erit ab incommodis
viti ociose, ne ignorantia, morum rusti-
citate & bonarum legum pietatis contem-
ptu extra institutionem bonitatem in dolis
in adolescentibus extinguunt. Quemad-
modum flores extinguunt & creant lolium quod

hortos cum expurgare hortulanis boni ducunt
necessarium quoniam circa regendam cu-
ra re oportet in adolescentiam?

Handwritten text on a rectangular label or piece of paper attached to the bottom of the scroll. The text is written in dark ink and appears to be a date or reference number, possibly "1867".